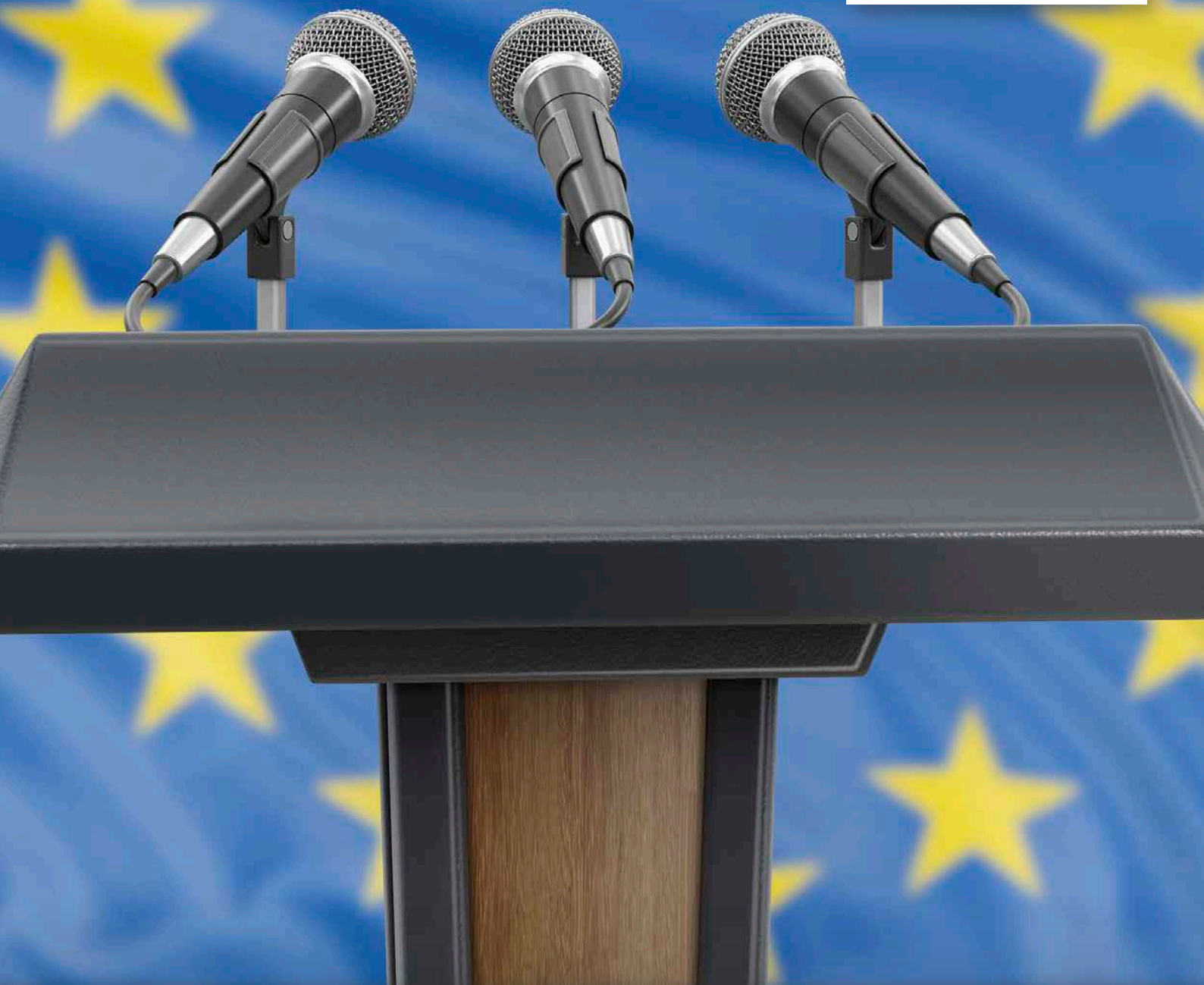

New
Direction

POLITICKÝ DISKURS EVROPSKÉ UNIE

PETR DVOŘÁK

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org

New Direction

Founded by Margaret Thatcher in 2009 as the intellectual hub of European Conservatism, New Direction has established academic networks across Europe and research partnerships throughout the world.

New Direction is registered in Belgium as a not-for-profit organisation and is partly funded by the European Parliament.
REGISTERED OFFICE: Rue du Trône, 4, 1000 Brussels, Belgium. **EXECUTIVE DIRECTOR:** Naweed Khan.

The European Parliament and New Direction assume no responsibility for the opinions expressed in this publication. Sole liability rests with the author.

Petr Dvořák

Policy analytik a překladatel.

Vystudoval politologii, mezinárodní vztahy a překladatelství angličtiny na Masarykově univerzitě. Odborně se zaměřuje na analýzu demokratických institucí, moderní konzervativní a liberální myšlení a politickou komunikaci.

	ÚVOD	7
1	POLITICKÝ DISKURS V SYSTÉMU SUI GENERIS	9
1.1	Polarizovaná politika, vyprázdňená komunikace	10
1.2	Vládnutí bez politiky	12
2	TECHNOKRACIE, NEJISTOTA A EVROPSKÝ STYL	15
2.1	Jak EU ovlivňuje členské státy	16
2.2	Metafory, kterými v Evropě žijeme	18
2.3	Od metafor ke frázím a klišé	20
3	JAZYK POLITIKY PO ZMĚNĚ LIBERÁLNÍHO PARADIGMATU	23
3.1	Evropa a konec dějin	26
3.2	Ústava pro Evropu – vrchol normativního centralismu	28
3.3	Co nás ještě čeká: Evropa a kulturní války	29
4	ZÁVĚR	33
	ZDROJE A LITERATURA	35

ÚVOD

Tato studie je stručnou esejistickou sondou do politické komunikace Evropské unie a myšlenek hlavního proudu její politiky. (Evropský diskurs se do velké míry překrývá diskursem hlavních sil, které desítky let tlačí na větší integraci, protože skutečná opozice na unijní úrovni neexistuje.) Studie nevyužívá systematickou metodologii, spíše zkoumá souvislosti a rozměry toho, proč se nám texty a projevy pocházející z Unie často zdají být prázdné, vzdálené a proč se tolik spoléhají na fráze a obecná klišé. Mám za to, že je to skrytá vlastnost, která vyplývá z podstaty evropského integračního projektu, jemuž schází rozměr politického společenství. Proto zde ani nemůže probíhat skutečná politická komunikace. Pokud si stanovíte velmi vysoké cíle a pokud se při jejich prosazování nemůžete opřít o konkrétní historickou zkušenost, nezůstává vám nic než jazyk technokracie a neuchopitelných výzev. Proto tento problém nemůžeme jednoduše změnit.

George Orwell ve své slavné eseji *Politika a anglický jazyk* (1946) napsal, že „používáním otřepaných metafor, přirovnání a obrátů ušetříte dost mentální námahy, ale platíte za to nejasným, mlhavým významem svých slov – nejen pro čtenáře, ale i pro sebe.“ Pro Orwella, ačkoli už tehdy uvažoval o kognitivních a etických souvislostech jazyka politiky, byla otázka nekvalitního jazyka primárně otázkou stylistiky, srozumitelnosti nebo snad hloubky předávaných myšlenek. V politické komunikaci jde však o mnohem víc než o kvalitu jazyka: Velkou část politiky je nutné vztáhnout k tex-

tům a promluvám, politické aktivity bez komunikace a obecněji bez jazyka nemohou existovat. Politika je především komunikace: „Je pravda, že politika zahrnuje i jiné druhy jednání, jako třeba fyzické přinucení, výkon politiky jako takové se však především odehrává během komunikování“ (Chilton – Schäffner 2002).

Jazyk politického diskursu je vždy strategický, vždy má napomoci nějakému politickému cíli. To dnes, ve vrcholné éře politického marketingu, platí dvojnásob. Na každou politickou promluvu je třeba nahlížet jako na potenciální způsob, který má dosáhnout určitého „stanovování agendy“, tj. snahy ovlivnit veřejné mínění (Charteris – Black 2004). Nemusíme hned myslet na konstruktivistické teorie a sociální inženýrství, které se spoléhá na to, že předefinování významu slov (rolí, podmínek, cílů) nakonec promění společenské postoje a osobní vlastnosti jednotlivců (Hughes 2009): role jazyka v politice je zásadní a univerzální. Politické ideologie, systematicky organizované sítě různých přesvědčení, idejí a názorů, se vyvíjejí a šíří prostřednictvím jazyka. Ideologie se nedá analyzovat přímo, jen prostřednictvím diskursu, který se s ní pojí a v němž se zhmotňuje. V Evropské unii je dobrým příkladem nekonečné pátrání po „společných evropských hodnotách“ a po „vybudování nové evropské identity“ (Määttä 2007), které odhaluje hodně z podstaty unijní politiky a je hojně zastoupeno v materiálech Evropské unie a dalších relevantních textech a metatextech. Právě k této otázce se studie několikrát přiblíží.

POLITICKÝ DISKURS V SYSTÉMU SUI GENERIS

Veřejná a zejména politická debata v demokratické politice hraje zcela zásadní roli, protože v každodenním životě přímo určuje, co se ve společnosti děje. Demokracie nemůže fungovat, pokud z ní odstraníme její evolučně nejstarší součást – tržiště odlišných názorů, které vzájemně soupeří o souhlas politického společenství.

Klíčovou součástí politického diskursu je jeho persuasivní, tj. přesvědčovací funkce. Politici využívají své intuice, analytických kapacit a rétorických schopností k tomu, aby přesvědčili lid, že jejich vize je správná. Pokud se jim to podaří, lidé jim dávají souhlas k tomu, aby svou vizi uvedli v život. Toto je v Evropské unii možné jen do zanedbatelné míry.

Nejde zdaleka jen o „technikálie“, jako je artikulace požadavků, výběr palčivých politických témat a celkový vztah mezi politickou nabídkou a poptávkou. Stát není firma. Jde o samotnou evoluci a přežití národa coby politického společenství s vlastní historickou pamětí, zkušenostmi, mentálními modely jednání a vnitrospolečenskou důvěrou v politickou třídu. Relativně funkční politická komunikace je podmínkou nejen toho, aby fungoval oběh informací od politických institucí přes média až po jednotlivce, ale také aby lidé považovali stát za svůj, aby za něj nesli svůj díl odpovědnosti a aby se od svých volených zástupců snadno domohli odpovědí na své požadavky. Krátce řečeno, bez komunikace není odpovědnost. Je toto v současné Evropské unii možné? Určitě ne, protože postrádá jakýkoli náznak politického společenství.

Politická kultura (nikoli nutně homogenní kultura jednoho etnika, ale občanská kultura lidí žijících na stejném území a sdílejících do velké míry jednu historickou paměť) je přitom naprosto zásadní – nemá vliv jen na politiku, ale na veškerou komunikaci. Jazyk politiky

nelze od každodenního jazyka izolovat, naopak, veškerý jazyk má potenciál stát se politickým nástrojem, tj. jazykem, jehož používáním někdo sleduje politické cíle a snaží se jiného přesvědčit, že jeho nabídka má smysl (Feldman – Zmerli 2018).¹

Pro politický diskurs je typické, že posluchači, tj. občané či voliči, nemohou přímo zasahovat do vytváření obsahu sdělení. Občané nemohou na politické prohlášení reagovat přímo a ovlivnit tak jeho význam, ale pouze nepřímo a se zpožděním – tak, že výpověď komentují a vyměňují si názory mezi sebou (Fetzer 2013). Politický diskurs zprostředkovaný médii dovozuje pouze zprostředkované odpovědi, a to se do velké míry týká i současných sociálních sítí.

Pokud je tradiční charakteristikou politického diskursu to, že se obrací na nepřítomného posluchače, tj. spíše na masová média než na konkrétního člověka, v Evropě se z logiky věci neobrací na nikoho a vyznívá do prázdna. Bez politického společenství není ani politická debata, ani politika. „Evropa trpí přehnanými požadavky na demokracii. Naprosto demokratická Evropa nemůže existovat, protože neexistuje evropský národ. [...] K základním problémům evropské integrační politiky patří u západních partnerů nadále působící rozdíly v mentalitách a normách, politických tradicích a vzorech chování,“ jak například připomínají Kühnhardt a Pöttering (2000).

Pokud na politický diskurs v Evropské unii uplatníme méně striktní měřítko a budeme za něj považovat pro-

1 „Členství v politickém společenství zahrnuje tři dimenze: jeho členové sdílejí 1. procedurální povědomí o symbolických znakových systémech, především o jazyce, 2. procedurální povědomí o pragmatických principech [v lingvistickém smyslu, PD] a společenských praktikách, zejména pokud jde o verbální interakci, a 3. znalosti o fyzických, společenských a subjektivních součástech politické kultury“ (Fetzer 2013)

stě to, co o sobě EU tvrdí a jak na sebe nahlíží, existují dvě hlavní vnitřně soudržné fáze jeho vývoje. První fáze evropské debaty, resp. diskursu evropské integrace se shoduje s krystalizací a rozšiřováním Evropských společenství v 70. a 80. letech 20. století, druhá nastává se založením současné Evropské unie v první polovině 90. let a pokračuje dodnes.

V 70. a 80. letech se debata o evropské identitě zcela jasně obracela ven, směrem do tehdejšího mezinárodního systému. Evropská společenství sama sebe vnímala jako unikátní prostor ve světové politice v porovnání se zavedenými světovými mocnostmi, zejména se Spojenými státy. Do tohoto období spadá vydání *Deklarace evropské identity*, schválené na Kodaňském summitu v roce 1973. Píše se v něm: „Devítka je přesvědčena, že její partnerství prospěje celému mezinárodnímu společenství, neboť ustanoví ekvilibrium založené na spolupráci všech zemí jakékoli velikosti, kultury či společenského systému. Devítka hodlá hrát aktivní roli v mezinárodních záležitostech...“ (Evropská společenství 1973). Ve vnitřních záležitostech se Společenství soustředila především na otázky hospodářské spolupráce mezi členskými státy.

V 90. letech se situace mění. Poté, co si Evropská unie odhlasovala vlastní vlajku a hymnu, jako by ustrnula a začala introspektivně řešit vlastní podstatu směrem dovnitř, zejména ve vztahu k budování demokratického systému a řešení problému chybějící evropské identity. Zdůraznily se také aspekty problematické legitimacy a demokratické kontroly v rámci politického systému EU. Tato fáze přirozeně souvisí i s érou vleklých krizí a výzev (demokratický deficit, vnitřní krize v eurozóně, šokové východní rozšíření atd.). Snaha vyrovnat se mocnostem proto ustupuje do pozadí a nastává dlouhé období „spekulativních promluv“ a snahy dobrat se alespoň vágních definic evropských kořenů, unikátních evropských hodnot a cílů evropské integrace. Objevují se otázky jako: „Co je Evropa? Jaké jsou její vnitřní hodnoty? Jak je co nejlépe vyjádřit politicky?“ Patrná je celková nejistota ohledně budoucnosti evropského projektu, maskovaná proklamacemi o unikátní roli Evropské unie v lidských dějinách (Krzyżanowski 2015).

Jinými slovy, zatímco 70. a 80. léta byla érou nadějí, 90. léta byla éra nejistoty a vnitřních krizí a tento trend po roce 2000 akceleruje.

1.1 Polarizovaná politika, vyprázdňená komunikace

Pokud bychom měli ukázat na největší riziko politické komunikace v dnešní západní civilizaci, byla by to patrně stále znatelnější vágnost následovaná příklonem politických kampaní k obrazovému sdělení a k populárnímu

stickému politickému marketingu. Tyto fenomény masivně přispívají k výrazné deziluzi voličů a k celkovému znejistění společnosti. Zájmy politiků a elektorátu se rozcházejí a strany jsou rozkolísané. „Politické dekla-

„EU usiluje o podporu humanitárních a pokrokových hodnot. Snaží se zajistit, aby se člověk nestal obětí velkých globálních změn, ale aby jich dokázal využít. Lidské potřeby nelze uspokojit pouze pomocí tržních sil nebo jednostrannými opatřeními jednotlivých zemí. EU symbolizuje poselství humanity a model společnosti, s nímž se ztotožňuje většina jejích obyvatel. Evropané si nesmírně váží svého bohatého dědictví hodnot, mezi něž patří víra v lidská práva, sociální solidarita, svobodné podnikání, spravedlivé rozdělení výnosů hospodářského růstu, právo na chráněné životní prostředí, úcta ke kulturní, jazykové a náboženské rozmanitosti a harmonický vztah mezi tradicí a pokrokem.

V prosinci 2000 byla v Nice vyhlášena Listina základních práv Evropské unie; nyní je právně závazná díky Lisabonské smlouvě, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Listina stanoví všechna práva, která v současnosti uznávají členské státy EU a jejich občané. Společná práva a hodnoty vytvářejí u Evropanů pocit sounáležitosti. Příkladem může být skutečnost, že všechny státy EU zrušily trest smrti.“

– z publikace *Politiky Evropské unie: Evropa ve 12 lekcích* (Fontaine 2014)

race, osobní sliby a koncepty vytvořené think-tanky se tváří jako formální dohody politiků s lidmi a vytlačují stranické principy, volební programy a skupiny řadových členů. Pozice stran, a možná i společenský konsensus a společenská smlouva, se tak oslabuje.“ (Brants – Voltmer 2011)

Polarizace je dobře patrná i v oblasti jazyka. I když politické strany na pravici a na levici v podstatě vždy hovořily poněkud specifickou řečí, dnes už není výjimkou, že vybraná často používaná slova chápou naprosto odlišně. Ve Spojených státech se tento fenomén objevil zhruba s koncem studené války. Jedna ze studií tento zvláštní vývoj shrnuje takto: „Co je dnes odlišné, je velikost odlišností a záměrných strategických voleb, které za nimi patrně stojí, stejně jako stále důležitější role konzultantů a marketingových průzkumů... kvůli nimž se neustále opevňují dva samostatné slovníky používané v rámci jednoho politického systému“. A výsledek? Pravděpodobnost, že někdo po vyslechnutí pouhé minuty politického projevu dokáže správně odhadnout politickou stranu, k níž se řečník hlásí, více než sto let nepřesáhla 55%. V devadesátých letech se ale všechno změnilo a úspěšnost je v podstatě zaručená (Thompson 2016).

Dnešní doba sociálních sítí, infantilizace, *attention economy* a neustálého bavení se k smrti nepřeje dialogu,

kompromisu a hledání řešení, ale naopak logice „sociálních bublin“ a „komnatám ozvěn“, a tak problém dále zhoršuje. Vznikají další a další neologismy, memy a slogany, kterým často rozumí jen určitá subkultura. Pokud se politika omezuje na spor o význam slov, je to pravděpodobně známka toho, že už nemůžeme doufat v návrat skutečné debaty o podstatných věcech. Průvodním znakem polarizace a infantilizace politiky na mnoha úrovních je příklon k „bullshittingu“ (žvástání), což je patrně největší problém současné politiky. S konceptem bullshitu přišel Harry G. Frankfurt v roce 1986. Definuje jej jako promluvu, jejímž úkolem je přesvědčit posluchače, ale nezakládá se na pravdě. Bullshit se přitom výrazně liší od pouhého lhaní – zatímco lhář se snaží pravdu aktivně skrývat, ten, kdo žvástá, se o pravdu nijak nezajímá, protože jeho jediným kritériem je to, zda uspěl.

Zde se dostáváme k paradoxu: Největší mrzutost současné politiky se vůbec netýká Evropské unie! Polarizace ani bullshit v Evropské unii nepředstavují v podstatě žádný problém, omezují se jen na úroveň členských států (kde je Evropská unie nezaslouženě zneužívána jako nepřítel lidu v klasické dichotomii *my versus oni*).

1.2 Vládnutí bez politiky

Pokud je tedy problémem současné politiky přílišná polarizace, problém Evropské unie je přesně opačný – technokracie, determinismus a prázdné fráze vyplývající z absence skutečného konfliktu a vůbec z toho, že EU nefunguje jako politický prostor v klasickém smyslu. Síly, které v EU dlouhodobě disponují efektivní většinou, nemusejí své pravdy obhajovat. Krize evropské integrace, dlouhodobé diskuse o „demokratickém deficitu“ a selhání pokusu o vytvoření evropského superstátu jsou úzce propojeny s krizí komunikace. Čím dále se diskurs klíčových představitelů evropské integrace posouval k hegemonické pozici, čím urputněji se Evropská unie ujišťuje o své výjimečnosti a konečnosti, tím prázdnější a vyčerpanější je jazyk, kterým se portrétuje (Ceretta – Curli 2017).

Politika se však neobejde bez organizované soutěže idejí. Nemůže existovat bez ostrého nesouhlasu mezi vzájemně soupeřícími koncepty, který se za všech okolností musí podrobovat pravidlům hry, ale jinak je nelitostný a krutý. Jedině tak může skýtat naději na maximalizaci lidské svobody. Pokud to tak není, politické společenství (a tedy občané) strádá. Evropská unie nic takového nenabízí, je tak konsensuální, jak to jen jde. Hlavní evropské síly se vždy shodovaly na podstatných otázkách, a do čela unijních institucí se podle nejrůznějších klíčů dostávají kompromisní, složitě vyjednaní kandidáti, kteří následně někdy procházejí formálním potvrzením, čímž se otázka legitimity má za vyřešenou.

Pokud se podíváme na politické projevy představitelů obou největších frakcí (křesťanských demokratů a socialistů) od zřízení Evropského parlamentu dodnes, nalezneme v podstatě stejná klíčová slova (solidarita mezi členskými státy, spolupráce s třetími stranami a mezinárodními organizacemi, spravedlnost v rámci společenství apod.). Pravice a levice se na počátku existence EP lišily jen v tom, na co kladly relativně větší důraz – křesťanští demokraté typicky na „reformu institucí“, zatímco socialisté na „reformu sociální“. Spinelliho projekt ale mezi oběma pozicemi dokázal vytvořit kompromis.²

Francouzka Simone Veilová, první předsedkyně Evropského parlamentu, ve svém inauguračním projevu

k plénu zdůraznila, že bude usilovat o soudržnost (cohesion) různých politických sil, která Evropskému parlamentu zajistí relevanci. Byla by prý „chyba, pokud by se parlament zvrhnul v prostor soupeření a nesouhlasu“ – protože demokratické klání obvyklé ve všech normálních parlamentech by členským státům údajně nedokázalo zajistit tři hlavní cíle – mír, svobodu a prosperitu, „kterých lze dosáhnout jedině skrze evropskou dimenzi“ (Caraffini – Giordano 2017).

Taková míra konsensuality by byla naprosto v pořádku, kdyby EU zůstala čistě mezinárodní organizací, ale stává se problémem, pokud se touží stát superstátem a požaduje právo přebírat kompetence, které byly dosud doménou národních států, a podstatně tím zasahovat do životů Evropanů.

„Mladé instituce Evropské unie vesměs usilují o prosazování modernizační agendy, jejich diskurs však ukazuje především na to, že Evropu vnímají jako alternativu k domnělé nespravedlnosti národního státu či mezinárodního systému, jako nástroj nápravy nedokonalé reality nebo jako vrchol dějin... Proti tomuto progresivně-teleologický přístup je problematický – nejen že není možné ověřit jeho platnost, ale dokonce proti němu hovoří historiografické důkazy... Je proto třeba evropskou integraci osvobodit z pasti rétoriky, do níž se sama dostala a která ji paralyzuje – a co je horší, která vede k chybným interpretacím Evropy a zmatenému politickému rozhodování, jak ukazují současné události“ (Ceretta – Curli 2017).

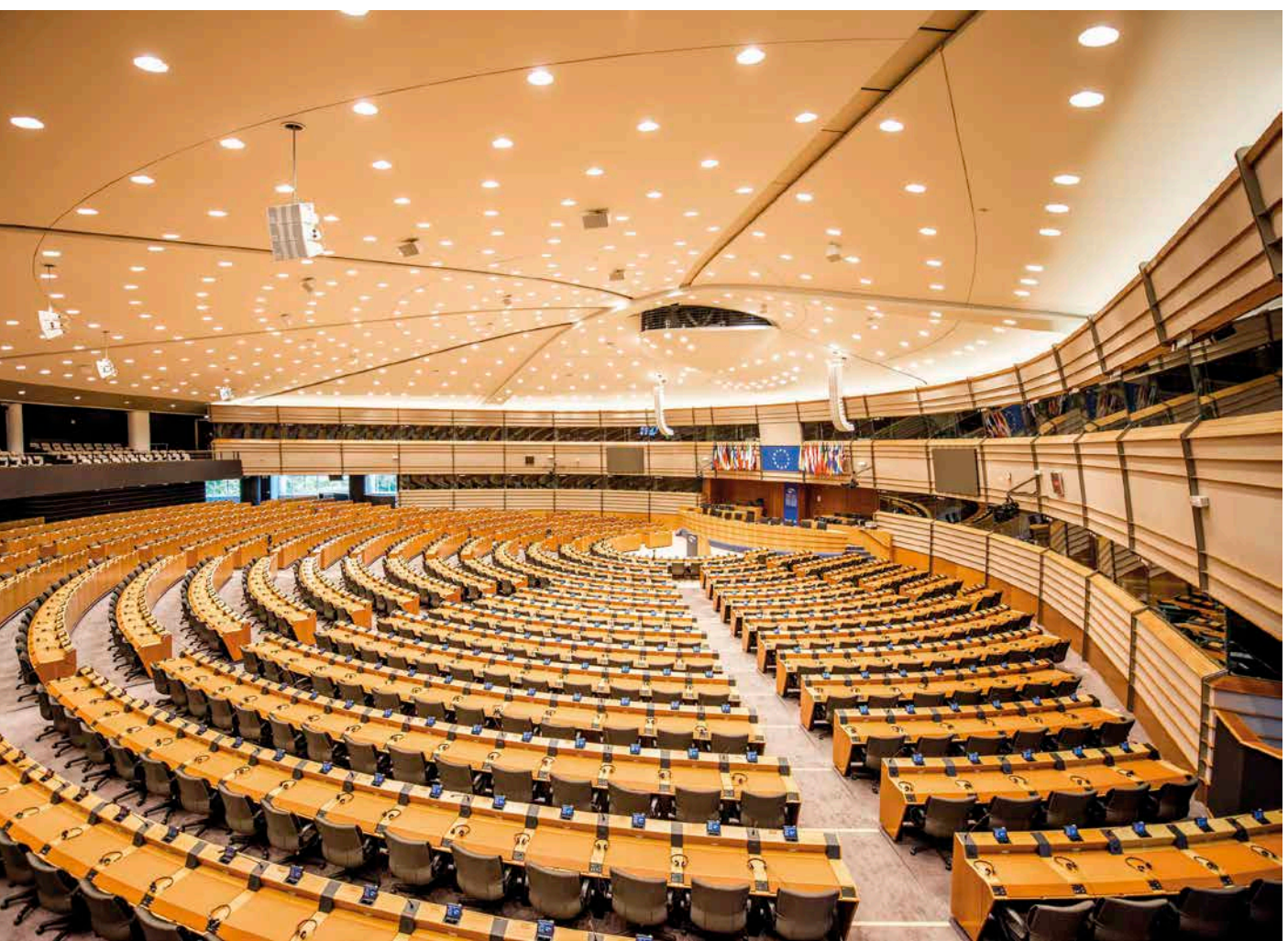
Za jednu z příčin problémů v evropské komunikaci, integraci, vybudování skutečné demokracie, ale i třeba dokonale propojeného společného hospodářského prostoru bývá označována evropská mnohojazyčnost. Se svými více než dvěma desítkami oficiálních řečí je Evropská unie skutečným babylonom. Nejedna expert nebo think-tank proto v historii evropské integrace doporučoval zavedení jednoho univerzálního pracovního jazyka a v ideálním případě jednoho celoevropského jazyka, kterým by hovořila například celoevropská média.

Podobné snahy ale nikdy neměly naději na úspěch. Už v diskusích o pracovních jazycích (dnes jsou fakticky tři – francouzština, němčina a angličtina) lze od počátku vysledovat spory zakládajících zemí, například když Francie usilovala o to, aby se francouzština stala jediným pracovním jazykem tehdejších Evropských spole-

² Obě strany se však od sebe později mírně vzdálily s tím, jak prosazovaly odlišné verze kapitalismu, resp. odlišnou míru regulace kapitalistických principů (Caraffini – Giordano 2017).

čerství nebo když později blokovala přijetí Spojeného království, patrně i proto, že se obávala zmenšení svého vlivu ve Společenstvích. Ani novější francouzské kroky nenaznačují, že by se něco podstatného změnilo – naopak, se sjednocením Německa se konkurence a prosazování vlastního jazyka mezi velkými evropskými zeměmi ještě posílily. Německo například v tomto směru argumentuje početní převahou německy mluvících občanů EU, zvláště po přistoupení Rakouska v roce 1995, a také silou německého hospodářství, díky němuž je Německo dlouhodobě největším přispěvatelem do unijního rozpočtu (Ammon 2006).

Shrnuto, pokusy o zavedení jakéhosi společného jazyka (*lingua franca*) jsou čistě teoretické, komunikace novodobou latinou, ať už by to byla francouzština, němčina či (po odchodu Spojeného království nově téměř neutrální) angličtina, nepřipadá v úvahu. Zbývá jediná reálná možnost: používat minimální společný základ a mnohokrát překládaný jazyk oproštěný od jakéhokoli kulturního obsahu, od všech souvislostí a referencí – jazyk zbavený patiny, která mu v každé kultuře dává příchuť. Jediným východiskem Evropské unie je jazyk nestranných technokratů.

TECHNOKRACIE, NEJISTOTA A EVROPSKÝ STYL

Jednotný evropský akt (1986) a následné ustanovení společného evropského trhu stály nejen u zrodu současné, dosud nekomplexnější a kvalitativně nejvynutější fáze unijní ekonomiky. Vedly také k strukturálním změnám, které vyvrcholily Maastrichtskou smlouvou (1992), ustanovením měnové unie a především Evropské unie v její současné podobě. EU byla na rozdíl od předchozích Evropských společenství založena jako nadnárodní orgán směřující otevřeně a cíleně ke stále hlubší integraci, hospodářské i politické.

Od tohoto okamžiku se integrace zrychluje a prohlubuje, členské státy v rychlém sledu uzavírají řadu dalších smluv, Unie se několikrát rozšíří. Současně se mění status evropských institucí a rozdělení kompetencí mezi Unii a členskými státy, které mají podstatný vliv na fungování evropské politiky. Přechod evropského integračního projektu od mezinárodní organizace k svého druhu superstátu byl z mnoha hledisek úspěšný, bezprecedentní krok, který si zasluhuje odbornou pozornost. Byl to však také krok, který v Evropě problematizoval roli státu, legitimitu jeho institucí a otevřel problém politického společenství, které Evropská unie zatím postrádá. Během devadesátých let 20. století proto zesiluje debata o „demokratickém deficitu“ a o základním problému neexistence evropského národa, který je nedosažitelnou podmínkou ustanovení funkční demokracie.

Evropská komise si nicméně v Lisabonské strategii (2000) stanovila závazek stát se „nejdynamičtější a nejkonzurenceschopnější ekonomikou světa, založenou na znalostech, schopnou udržitelného hospodářského růstu, vytváření více kvalitních pracovních příležitostí a zachovávající sociální soudržnost“, což si vyžádalo další tlak na harmonizaci a koordinaci

politik.³ Nehovoří se o ničem menším než o „novém přístupu k vládnutí v Evropské unii“ (Krzyżanowski – Wodak 2011).

Existující problémy ale nezmizely, a naopak se zvýraznily s příchodem ekonomické krize kolem roku 2008, kdy už bylo jasné, že se Lisabonskou strategii nepodaří naplnit. Krize pak plynule přešla v krizi dluhovou

³ Jedním z méně diskutovaných rozměrů Lisabonské strategie byl i plán, jak by Evropská unie v budoucnu měla přistupovat ke svým jazykům. Charakteristické je, že s nimi pracovala v podstatě čistě instrumentálně, tj. výlučně jako s „dovednostmi“ a „výhodami“ na pracovním trhu, zatímco společenské rozměry, či dokonce absenci jednoho kulturního prostoru zatlačovala do pozadí (Krzyżanowski – Wodak 2011).

a následně migrační a bezpečnostní a nakonec se obloukem vrátila zpět k nedořešeným základům evropské legitimacy a kompetencí, takže v podstatě trvá dodnes. A právě nedořešené základy EU mají největší vliv na evropskou komunikaci. Není to poprvé v historii, kdy Evropu do velké míry ovládají nadnárodní instituce, ale je to poprvé, kdy si nárokují kompetence

v tolika oblastech, i když je jejich pozice a celková legitimita tolik neustálená. Složitost podmínek, ve kterých EU operuje, má vliv na (už tak problematickou) politickou komunikaci. Problém legitimity EU, problém evropské identity a snah o neustálé prohlubování hranic navzdory varovným ukazatelům je zároveň problém diskursivních změn (Ceretta – Curli 2017).

„Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci, Redakční služba a cílená osvěta, 1049 Brusel, BELGIE. Opakované použití povoleno pod podmínkou uvedení zdroje. Politiku opakovaného použití dokumentů Evropské komise upravuje rozhodnutí 2011/833/EU (Úř. věst. L 330, 14.12.2011, s. 39).“

– z publikace EU v roce 2018. Hlavní výsledky (EU 2018b)

2.1 Jak EU ovlivňuje členské státy

Kerstin Jacobssonová (2004) se zabývá procesy, během nichž vzniká společný „eurodiskurs“ – ne snad v podobě jednoho společného jazyka, ale spíše v podobě vytváření jednoho myšlenkového systému a souvisejícího uvažování stejným směrem, které lze vysledovat mezi jednotlivými členskými státy a jejich orgány. Společná akce na evropské úrovni, zvláště v oblastech, kde EU nemá přímou odpovědnost a kde „sdílí kompetence“ s členskými státy, závisí na tom, zda se státům podaří najít společnou řeč, jestli vidí problémy na stejných místech jako jejich partneři a jestli pracují s podobnými termíny a kauzálními vztahy.

Příklad praktických a administrativních kroků, které členské státy a různé úřady musely podniknout při zavádění společné Evropské strategie zaměstnanosti odhaluje vznik „diskursivně-regulačních mechanismů“, které opravdu ovlivňují to, jak který stát komunikuje a pravděpodobně i uvažuje. Nešlo však o změny vnucené zvenku, ale o normy, které účastníci postupně vstřebali a začali používat, protože to bylo v dané situaci efektivní. V době psaní článku se zmíněná strategie ještě zdaleka nestala součástí sociálních systémů jednotlivých členských států, bylo to spíše téma pro nemalý počet bruselských úředníků a expertů na relevantních ministerstvech v jednotlivých státech. Jacobssonovou (2004) přesto překvapilo, do jaké míry se státy dokázaly „sladit“ se zcela novými postupy a mechanismy. Změny tedy probíhají přirozeně, pokud si aktéři myslí, že to má smysl.

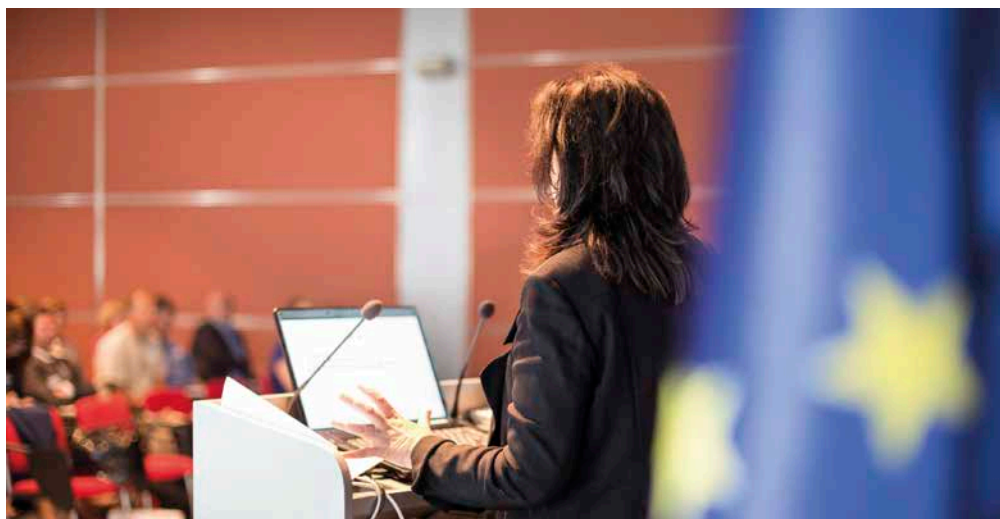
Ne ve všech oblastech se to však daří. Texty pocházející z Evropské unie jsou často vnímány jako složité,

a dokonce i používání národních jazyků v kontextu EU vykazuje specifické, nepříliš přívětivé rysy: převládá úřední styl a akronymy, složitá pravidla a občas i „zavlečení“ některého běžně používaného slova zvenku do evropského žargonu, kde získá naprosto specifický význam, který omezuje jeho používání v jiných kontextech (Dollerup 2001). Souvětí bobtnají a neúnosně se prodlužují, jejich překladatelé ponechávají jednotlivé věty na nepřirozených místech a nenabízejí přístupnou interpretaci nejrůznějších dokola se opakujících frází, o jejichž smyslu někdy pochybují i ti nejzasvěcenější profesionálové.

To ovšem ani zdaleka není chyba překladatelů, po nichž se tento styl práce dokonce přímo vyžaduje: Potřeba vypořádat se s obrovským množstvím textů plných technických a právních termínů a zachovat přesnost všech jazykových variant vedla k tomu, že překladatelé musejí povinně vycházet z jednoho obrovského zdroje. Tvoří jej databáze evropského práva EURlex a další glosáře a slovníky, které operují s pevně definovanými termíny, od nichž se za žádnou cenu nesmějí odchýlit. Konečný překlad pak vlastně skládají z předem připravených oficiálně schválených fragmentů, stejně jako při jakékoli jiné práci s tzv. překladatelskou pamětí. Liší se snad jen to, že jednotlivé části stavebnice jsou často nesmyslně složité.⁴

Toto všechno je pochopitelné s ohledem na to, jak obrovský úkol představuje překlad evropského prá-

⁴ Sám si živě pamatuji na bodovou diskvalifikaci, když jsem se kdysi v univerzitním kurzu zaměřeném na překlad textů pro EU pokusil méně závažně částí zprávy o normách na vysokofrekvenční záření přeložit tak, aby byly srozumitelnější.

va, ale i nejrůznějších publikací a projevů do všech oficiálních jazyků. Objektivně vzato jsou výsledky celého tohoto odvětví mimořádně kvalitní a chybovost překvapivě nízká, jak potvrzují četné studie. Každý termín je opravdu přeložen tak, jak má být. Nikdo se už ale neptá po tom, jaké výsledky se na konci celého procesu dostávají do veřejného prostoru, jak fungují ve veřejném prostoru a jaký vliv mohou mít na vztah evropských občanů k Evropské unii.

Nejvíce je to přirozeně patrné na právních textech, jako jsou normy, doporučení a stanoviska. Tradice právních textů je nepřístupná a komplikovaná dokonce i pro právníky, zejména v zemích, které mají za sebou zkušenost s výraznějšími reformami směrem k jednoduchému, přirozenému jazyku. Aino Piehl (2006) zmiňuje příklad svého rodného Finska, kde od 60. do 90. let dvacátého století proběhlo několik vln „zjednodušování“ zákonů a právních dokumentů, aby byly co nejpřístupnější obyčejným lidem. Průměrná délka vět ve finských oficiálních dokumentech se zkrátila z 22–23 slov na 19–20 a průměrný počet vět v souvětí se podařilo snížit na dvě. O to větší pak byl pro finské právníky šok, když se jejich právo srazilo s evropským systémem, jehož cílem je naopak obětovat jazykovou přístupnost a upřednostnit přesnost a komplexitu v zájmu společného standardu. A to samozřejmě má své důsledky. V debatě, kterou pořádal jeden přední finský deník, dokonce zaznělo, že nepřehlednost a jazyková složitost byl jeden z důvodů, proč selhal projekt Evropské ústavy.

Piehl (2006) nicméně porovnáváním novějších evropských direktiv a výsledných finských zákonů, které je implementovaly, dokládá, že se Finové nenechali zcela vyvést z míry a snaží se pokračovat v tradici

zpřístupňování zákonů občanům. Jejich srozumitelnost nicméně opravdu poklesla: Finský parlament například používá víc cizích termínů, a to i v případě, kdy pro daný termín existuje vhodnější finský ekvivalent. Poslanci se také do každé věty očividně snaží vpravit více informací než v době před vstupem do EU. Čtenáři právních dokumentů si rovněž stěžují na „nepřirozený slovosled“ (i přesto, že finština má jedny z nejvolnějších pravidel větné stavby na světě). A ani finský parlament se neubrání tomu, aby přebíral některé typické větné konstrukce nebo nešetřný unijní způsob nakládání se slovesy a podstatnými jmény, který všichni tak dobře známe.

Příklad ukazuje, že problémy s jazykem evropské politiky jsou systémové a vyplývají z podstaty budování nadnárodního technokratického impéria, které má zájem zasahovat do všech oblastí lidského života. Málokdo si totiž dokáže představit, jak mimořádný a komplexní systém Evropská unie je, a to i z lingvistické perspektivy. Není to tak, že by se Evropská unie otevřeně snažila komunikovat nepřehledně, její snahy otevírat se a neustále zjednodušovat své texty jsou nepopíratelné. Z principu ale nemůže uspět vzhledem k tomu, jaký úkol s předsevzala, a i kdyby se bruselským úředníkům podařilo vytvořit něco mimořádně kvalitního, nutně technokratický překlad to na národní úrovni vrátí zpět do zajetých kolejí.⁵

⁵ Cay Dollerup (2001) v této souvislosti vyslovuje myšlenku, že vědomí nízké kvality jazyka a celkové pocit, že v textu „něco nehraje“ vzniká tehdy, když se text dostane do ruky někomu mimo oblast, pro níž byl text zamýšlen. Člověk zvenku pak text posuzuje nerealistickými měřítky. Pokud je tento předpoklad pravdivý, nabízí se otázka, jestli je to tak správné a jestli se máme spokojit s tím, že evropské (politické a obecné, nejen technické a právní) texty jsou určeny jen zasvěceným. Podle mého přesvědčení by větší část politických a právních textů neměla být texty odbornými, protože politika má vliv na všechno a právo musejí dodržovat všichni. Jak se máme řídit pravidly, kterým většina lidí nerozumí? Mnohem lepší by bylo investovat do zjednodušování.

Jean-Claude Juncker: „A také jsme si zřetelně uvědomili odpovědnost, kterou nese naše generace za to, abychom našim dětem přenechali Evropu, která bude silnější, sjednocenější a demokratičtější...“

„Naše Evropská unie je více než jen velký společný trh. Je rovněž unií sdílených hodnot, které jsou stanoveny ve Smlouvách a v Listině základních práv. Občané očekávají, že jejich vlády jim zajistí spravedlnost, ochranu a rovnoprávnost při plném dodržování základních práv a zásad právního státu. To rovněž vyžaduje společné evropské kroky založené na našich společných hodnotách.“

- z publikace EU v roce 2018. Hlavní výsledky (EU 2018b)

2.2 Metafory, kterými v Evropě žijeme

Pojednání o jazyce evropské politiky by nebylo kompletní bez zmínky o metaforách. Metafora je v rámci politického diskursu silná zbraň, protože řečníkovi umožňuje znásobit sílu jeho argumentů pomocí strategického rámování. Použití osvědčených metaforických rámců (např. *Terorismus je nemoc*, *Politický soupeř je zločinec...*) je osvědčený způsob, jak demonstrovat své schopnosti, zdůraznit palčivost politického tématu a celkově přitáhnout pozornost ke své výpovědi. Metafora se tak stává zkratkou do médií, a tedy přímo cestou k pozornosti voliče. Je to jeden z neefektivnějších způsobů, jak běžnému voliči velmi zjednodušenou a výraznou cestou předat jinak komplexní, obtížně sdělitelnou informaci (Dvořák 2011).

Tyto předpoklady se zakládají na novějším (konceptuálním) přístupu, jehož duchovními otci jsou George Lakoff a Mark Johnson. Ti ve svém přelomovém díle *Metaphors we Live by (Metafory, kterými žijeme)*; Lakoff – Johnson 1980) poprvé představili metaforu nikoli jako čistě rétorickou figuru či stylistický ornament v textu, ale jako výraz významného spojení mezi dvěma odlišnými koncepty. Metafora se v jejich pojetí stává nejen ozdobou, ale klíčovým prvkem komunikace. Je to velmi mocný nositel konkrétního sdělení a zhuštěný obraz lidské zkušenosti, který zpětně ovlivňuje nejen způsob, jakým se dorozumíváme, ale i jak přemýšlíme: „metafory hrají ústřední roli ve vytváření společenské a politické reality“ (Lakoff – Johnson 1980: 159).

Právě na příkladech z politického diskursu je to možné názorně ukázat, protože tato oblast lidské komunikace byla vždy přímo prostoupena konceptuálními metaforami, ať už hledáme počátek metaforické podstaty politiky u ustanovení termínů „levice“ a „pravice“ v prvopočátcích zastupitelské demokracie, u Hobbesova Leviathana nebo případně v římské bajce o lidském

těle od Menenia Agrippy. Metafora je zkrátka ideální prostředek, jak výstižně postihnout komplexní fenomén, což se v politice – mimořádně složité sféře, o dění v níž je třeba informovat i ty nejméně poučené voliče – dokonale hodí.

Není jednoduše možné, aby si člověk přečetl jakýkoli politický komentář a neobjevil přitom množství metafor, pokrývajících jak obvyklé konceptuální domény (*politika je sport / válka, stát je lidské tělo / rodina, hospodářství je stroj...*), tak neustále vznikající koncepty a memy. Průměrný občan proto o mnoha politických problémech přemýšlí pomocí metafor, aby si udržel vnitřně soudržné povědomí o složité a neustále se proměňující realitě a aby se snadno dorozuměl s ostatními členy politického společenství, kteří vycházejí ze stejné kultury a přemýšlejí v obdobných metaforách. Ve vzájemné komunikaci se metafory vyvíjejí, posilují a ovlivňují prostor kolem nás; lze je přijmout, nebo naopak obrátit proti řečníkovi, kritizovat a zpochybňovat, stejně jako kterýkoli jiný způsob argumentace. Z toho vlastně vyplývá, že společenské a společensko-politické fenomény jsou do velké míry z podstaty metaforické.

Čím je problém složitější, tím více nástroj, který jej dokáže okamžitě „dekonstruovat“ a „internalizovat“, přijde vhod. Proto je to tak zajímavý fenomén v rámci Evropské unie, která pro většinu Evropanů zůstává jakousi vzdálenou, mýty a předsudky zahalenou Laputou, která se vznáší v oblacích, ale nikdo ji nikdy nespátřil vcelku. Evropská unie svou složitost a neuchopitelnost navíc násobí svou multikulturní podstatou a také tím, že se každou novou zakládací smlouvou a každým milníkem v primárním právu znovu a znovu vymýšlí od bodu nula, takže je vlastně neustále na začátku, a nestihá v myslích svých občanů pořádně „zakořenit“. I evropští aktéři, novináři a občané proto

„Použitá metafora může být ten jediný způsob, jak zdůraznit a uceleně uspořádat právě ty aspekty naší zkušenosti, které máme na mysli. Metafora nám mohou vytvářet realitu, zvláště tu společenskou, a mohou se tedy stát návodem pro budoucí jednání. Tyto kroky s nimi samozřejmě budou v souladu, což posílí schopnost metafory udržet naši zkušenost konzistentní. V tomto smyslu se metafora mohou stát sebenaplnujícím se proroctvím.“

- Lakoff - Johnson 1980: 156

pracují s metaforami, aby si v tomto zmatku vytvořili narativ, který by jim dával smysl (jmenujme například *Společný evropský dům*, *Evropský chrám* a jeho *tři pilíře*, *dvourychlostní Evropu* atd).

Podobně jako v případě dalších perspektiv zmíněných v této studii i v oblasti metaforické argumentace lze v Evropské unii identifikovat viditelné změny v 90. letech 20. století. V této éře zásadního přehodnocování a nové nejistoty ohledně směřování, resp. hloubky a tempa evropské integrace lze vysledovat zdánlivě nepodstatné spory a odlišné významy, které odhalují fundamentální rozdíly v kulturách („diskursivních komunitách“) evropských národů. Právě tyto rozdíly v komunikaci, kterou mezi sebou jednotlivá evropská politická společenství nepřetržitě vedou, ze zpětného pohledu v podstatě předznamenaly dnešní potíže, jako je dluhová nebo třeba brexitová krize. Naprosto pregnantní je v tomto smyslu rétorický souboj mezi Kohlovým Německem, které se po svém sjednocení stalo dominantním hráčem, tlačícím v zájmu svého hospodářství na co nejrychlejší integraci, a Spojeným královstvím, které se tomuto trendu snažilo oponovat.

Pokud jde například o základní metaforický rámec *EU je rodina*, bylo v 90. letech naprosto běžné v médiích či v politických proslovech portrétovat jednotlivé členy EU jako členy jedné domácnosti, ale ještě častější bylo hovořit o Francii a Německu, dvou zdaleka nejvíce motivovaných proponentech evropské integrace, jako o páru (s jasnými implikacemi: Francie a Německo jsou odpovědné za zbytek společenství, Francie a Německo musejí mít harmonický vztah, má-li Evropská unie přetrvat atd.). Zajímavou dynamiku do této logiky vnáší zavedení společné měny euro, jež řečníci často představovali jako potomka, resp. produkt lásky, který z partnerství mezi Francií a Německem vzešel.

Ještě zajímavější je porovnávání textů a výpovědí z různých států. Andreas Musolff (2004) ukazuje, jak v rámci metafor *EU je rodina* britská média „se

zadostiučiněním komentovala očividné problémy ve vztahu Německa a Francie, které by mohly vést k ochlazení či k rozpadu svazku, což by pro Británii mohlo znamenat šanci vložit se do situace a nastolit ve vztahu novou dynamiku („ménage à trois“), zatímco německý tisk tyto problémy vnímal jako hrozby, které je třeba včas vyřešit a odvrátit.“ Britská média také brzy nato přišla s metaforou rozvodu, tentokrát Británie a kontinentu.

Metaforických rámců bylo samozřejmě víc; například v rámci *EU je lidské tělo* bylo časté zobrazování jednotlivých členských států (nebo členů eurozóny) jako orgánů, výjimkou ale nebyla ani metafora, že Evropská unie je organismus stížený chorobou (čti: demokratickou krizí, resp. krizí důvěryhodnosti eura), kterou je třeba co nejdříve vyléčit vhodnými léky (reformami), aby nezemřel nebo neskončil vážně postižený. Podobná choroba už dokonce v minulosti získala své jméno, *euroskleróza* (Musolff 2004).

„V debatě se používala zavádějící přirovnání jako například ‚Evropský vlak, který už už vyjíždí ze stanice‘... Pokud tento vlak jede špatným směrem, je snad lepší v něm vůbec nesedět. Orwellův newspeak se vrátil jako newspeak eurozóny...“

„Každý, kdo vyjednává s Evropskou unií, by si měl dávat pozor na metafory. My v Británii jsme měli sklon nepovažovat je za důležité... tvrdě jsme se poučili, že přitakání očividně prázdnému zobecnění nebo vágně vyjádřenému cíli bylo později považováno za závazek účastnit se politických struktur, které odporovaly našim zájmům.“

– Takto Margaret Thatcherová v roce 1992, téměř dva roky po rezignaci na post předsedkyně vlády, komentovala tehdy populární metaforu *vlak opouštějícího stanici bez Spojeného království*, která vyjadřovala britské obavy, že chladnějším přístupem ke zrychlující se integraci, konkrétně Maastrichtské smlouvě, něco propáskou. Dnes lze najít řadu jasných analogií: Češi například ve svých médiích často řeší, že „spadnou z evropského kola, pokud přestanou šlapat“, nebo že budou v Evropě „chudí příbuzní“ či „příbuzní druhé kategorie, pokud s ostatními nebudou sedět u jednoho stolu“ (čti: pokud se nestanou členy eurozóny).

2.3 Od metafor ke frázím a klišé

Problém nastává, když se zavedená metafora užívá automaticky, až pozbude svůj význam a stává se frází či prázdnou výpovědí, což se v Evropské unii, která často ráda hledí vstříc světlým zítřkům, děje více než pravidelně. Spoléhání se na klišé, jazykové vycpávky a fráze samozřejmě nejsou novinkou naší doby a ani na ně nemá patent Evropská unie. Snahy očistit jazyk od podobných hříchů sahají daleko před moderní dobu, minimálně k renesanci, a v jistém smyslu dokonce až k Ciceronovi (který varoval před tím, že „Každé přebytečné slovo jen přeteče přes okraj přeplněné mysli“).

Masová politika, potřeba přesvědčit voliče a nověji politický marketing však daly vzniknout samostatné kategorii politických frází. Jejich nejznámějším kritikem byl už zmíněný George Orwell (1946), který nemilosrdně útočil na pompézní, nabubřelý, a přitom typicky vágní a neuchopitelný jazyk politického žargonu. V českém prostoru už Karel Poláček ve svém *Žurnalistickém slovníku* v době první republiky uváděl, že „fráze je nezrušitelná. Rozpadá se pouze stářím a zanikajíc dává život mladým. Fráze má podhoubí, ze kterého rostou nové fráze na místě těch, které zrezivěly“ (Poláček 1998).⁶

Nejpozději od 70. let dvacátého století sílí na Západě všeobecná poptávka po tom, aby zákonodárci, právníci, státní úřady, ale i třeba banky a pojišťovny používaly co nejjednodušší, všeobecně srozumitelný a co možná nejpřirozenější jazyk (plain language). Roku 1979 v Londýně vznikla nejznámější iniciativa za jednoduchý jazyk na světě, *Plain English Campaign*. Její zakladatelé uvedli, že chtějí bojovat s „hatmatilkou, žargonem a právní hantýrkou“ v anglofonním světě.⁷ Není však zdaleka jediná, v mnoha zemích najdeme množství podobných hnutí, neformálních společenství i profesionálních skupin pořádajících konference, vydávajících nezávazná doporučení atd.

Ve 21. století se požadavky rozšiřují, protože lidé požadují srozumitelný jazyk ve stále více oblastech (právo, politika, lékařství, finančníctví, a dokonce vědecké materiály). Stejně tak vznikají zárodky možných mezinárodních standardů jednoduchého jazyka (Adler 2012). V cestě však stojí obvyklí podezřelí: technokraté a právníci, kteří se obávají, že snaha zjednodušit dokumenty za každou cenu může zatočit nejen s právnickým žargonem, ale i s komplexním jazykem, který potřebujeme k tomu, abychom mohli vyjádřit složité sdělení (New York Times 1977).

Jednoduchý jazyk je takový, který slouží jasné, efektivní komunikaci, daří se mu předávat informace co nejširšímu publiku ve snadno pochopitelné a nezkrácené

6 Poláček měl také už tehdy co říct k fenoménu bullshittingu, když psal, že „[frázistu považuje] za podvodného křidatáře v oblasti ducha. Frázista, abych hovořil mluvou trestního zákona, běhe na sebe falešnou tvářnost člověka majícího myšlenky a schopného úsudek vydávat. Ve skutečnosti je prokázáno, že záliba ve frázích vzniká z neznalosti fakt, z nepřítomnosti myšlenky a z nedostatku vlastního úsudku. [...] Frázistiví možno považovati za morální inflaci. Když fráze vznikla, vyjadřovala snad jistou hodnotu, takže ten, kdo ji přijímal, mohl věřiti, že za ni dostane naznačenou částku v zákonitě měně. Fráze upadá na ceně zrychlenou cirkulaci.“

7 Zakladatelka iniciativy Chrissie Maherová za své dlouholeté donkichotské úsilí v roce 1994 obdržela Řád britského impéria.

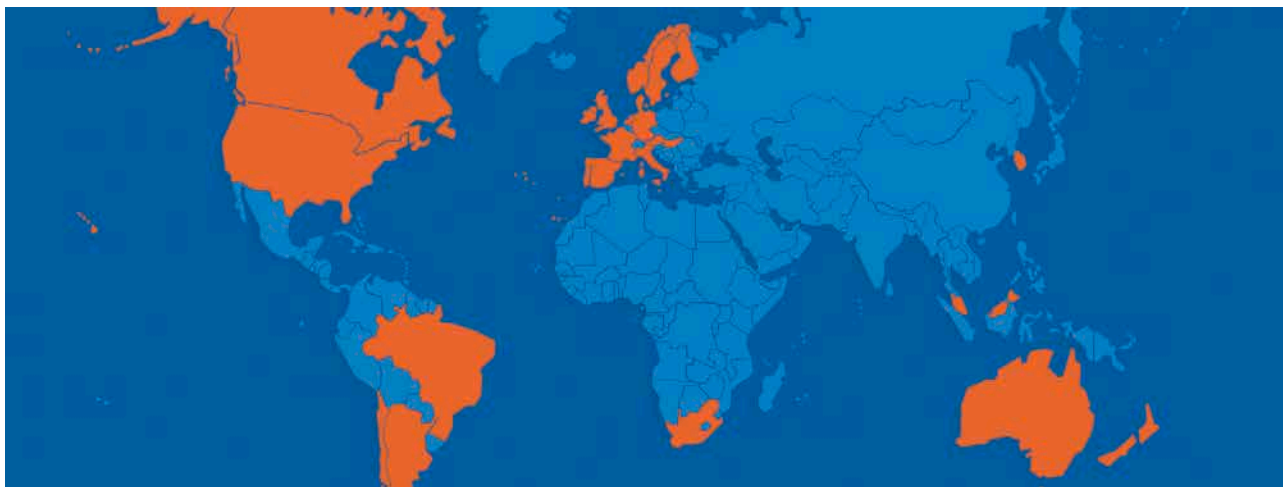
„Cíle strategie Evropa 2020: zvýšením konkurenceschopnosti evropského hospodářství (telekomunikace, služby, energetika, nové, ekologické technologie pro udržitelný rozvoj) adekvátně zareagovat na globalizaci a hospodářskou krizi; zajistit:

- *inteligentní růst: posílit znalosti, inovace, vzdělávání a digitální společnost,*
- *udržitelný růst: podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje,*
- *růst podporující začlenění: růst, který dává vzniknout hospodářství s vysokou zaměstnaností a sociální a územní soudržností.“*

„V rámci této strategie se 28 členských států EU rozhodlo:

- *posílit koordinační roli Evropské komise, zejména prostřednictvím šíření „osvědčených postupů“ po Evropě;*
- *urychlit reformy finančních trhů, systémů sociálního zabezpečení a uspišit liberalizaci odvětví telekomunikací a energetiky;*
- *zlepšit vzdělávací systémy, více pomáhat mladým lidem s hledáním práce, navazovat pevná spojení mezi univerzitami a podniky a pokračovat v programech Erasmus, Leonardo a Erasmus Mundus;*
- *přijmout opatření (například prostřednictvím harmonizace předpisů týkajících se daní a sociální ochrany), jež urychlí vytváření evropského „jednotného trhu“ pro výzkum, který by umožňoval volný pohyb vědců, znalostí a technologií po Evropě;*
- *zvýšit výdaje na výzkum a inovace na 3% HDP (tento cíl přijaly také Spojené státy).“*

- z publikace *Politiky Evropské unie: Evropa ve 12 lekcích* (Fontaine 2014)

Mezinárodní asociace Plain Language Association International (PLAIN) sdružuje podobné spolky z více než třiceti zemí a pokrývá většinu západních států (všimněme si prosím, že mezi nimi chybí východní Evropa a také Belgie).

podobě, užívá jen tolik slov, kolik je třeba, ale zároveň komunikaci nezjednodušuje na úkor přesnosti sdělení. „Jednoduše řečeno“, je to jazyk, který myslí na adresáta, dobře se čte a dobře poslouchá, takže se každý může snadno dobrat toho, co zrovna potřebuje vědět, rychle tomu porozumět a získanou informaci použít ve svůj prospěch (International Plain Language Federation 2019). Takový požadavek se dá poměrně snadno naplnit v praxi – znamená to vynechat přebytečné zkratky a akronymy, užívat běžně se vyskytující slova, vyhýbat se žargonu (typicky právnickým obratům)

a v případě nutnosti vysvětlovat komplexní termíny, dávat přednost kratším větám se slovesy v činném rodě před složitými větnými konstrukcemi...

Evropská unie nabízí vlastní obdobné zásady používání jazyka, které se snaží usnadnit komunikaci co nejširším vrstvám občanů, z principu je to ale v podstatě nemožné. Čelí totiž unikátnímu problému své složitě, mnohojazyčné konstrukce. Přes veškerou snahu a znatelné pokroky tedy není schopna zajistit, aby byly její výstupy přívětivé a jednoduché. Dobrým příkladem

je kampaň *Easy to read* (2019), která myslí především na mentálně postižené a jinak znevýhodněné občany. Hned na první stránce si člověk přečte výzvu „Udělejte Vaše informace srozumitelné!“ a dále vysvětlení, že pro „lidi s mentálním postižením je důležité znát svá práva a postavit se za ně“, což je samozřejmě nekvalitní překlad anglických vět „Make your information accessible!“ a „Having information is important for people with intellectual disabilities to know their rights and stand up for them.“

Takové texty samozřejmě nepřišly s Evropskou unií – dopisy a oznámení, které občan dostává od českého státu, nejsou o moc kvalitnější. Evropská unie však svou podstatou k tomuto způsobu komunikace přispívá. Je to jazyk žádostí o granty, projektových dokumentací, průběžných a závěrečných zpráv a podobných útvarů, které se píšou buď s tím, že nikdo nebude číst, anebo s tím, že sdělení nehraje roli, pokud bude obsahovat správnou sadu klíčových slov.

JAZYK POLITIKY PO ZMĚNĚ LIBERÁLNÍHO PARADIGMATU

Pokud je prvním z rodičů Evropské unie technokracie, tím druhým je levicový, resp. progresivní liberalismus.

Daniel B. Klein (2019) z amerického Adam Smith Institute ukazuje, jak podstatně se v období od konce 19. do první poloviny 20. století proměnily základní významy a sémantické hodnoty termínů, se kterými jsme zvyklí automaticky pracovat jako s ústředními, konstitutivními prvky zastupitelské demokracie, liberálního řádu a občanských svobod občanů. (I když svůj model dokládá množstvím příkladů převážně z amerického veřejného prostoru, jeho závěry mají globální dopad na celou západní civilizaci.) Hovoří dokonce o „ztraceném liberalismu“: Zatímco před sto padesáti lety klíčové liberální pojmy, jako jsou *svoboda*, *spravedlnost*, *smlouva* nebo třeba *rovnost*, sloužily za ohnisko veřejné debaty, která tím pádem brala velký ohled na osobní svobodu a limity státní moci, dnes jsou pro většinu lidí vyprázdněné a oslabené a jejich význam se podstatně změnil, takže jejich vliv na každodenní život našich politických společenství upadá (a s nimi i naše obezřetnost před státní mocí).

Klein si všímá toho, jak každá další generace v průběhu dvacátého století vnímala svět radikálně odlišným způsobem. Dnes už v podstatě nejsme schopni slova, jako je *svoboda* nebo *rovnost*, vnímat bez jejich kolektivistických nebo postmoderních příměsí. Po svržení liberálního paradigmatu ovšem nenásledovalo nastolení podobně jasné a funkční alternativy – předivo liberálních principů bylo narušeno, politický diskurs se přiklonil ke kolektivismu a revolučnímu boji, ale žádná myšlenková pozice nikdy nezískala takovou sílu, aby kdysi dominantní liberální náhled na svět zcela nahradila. „Většina současného veřejného diskursu se vyznačuje tím, že naše základní termíny jsou zmatené. Liberalismus, tento vrcholný úspěch lidstva, dnes exi-

stuje pouze vágně a vnímáme jej tak napůl, je neukotvený a schází mu vliv“ (Klein 2019). Kleinova sonda do evoluce konkrétních termínů politického diskursu v podstatě ilustruje změnu našeho myšlení – posun ke kolektivismu a především spoléhání se na politickou moc v oblastech, ve kterých to ještě nedávno bylo nepředstavitelné.

V Evropě je dalším klíčovým konceptem politického pluralismu, který patří do dědictví klasického liberalismu, pojem rozmanitosti (angl. *diversity*), který dříve jednoduše označoval status quo, tj. stav, že lidé jsou různí. Změna paradigmatu a přechod k multikulturální agendě však z deskriptivního pojmu udělal preskriptivní – rozmanitost najednou nebyla vlastnost společnosti, ale ideální cíl. Jak napsal Dinesh D'Souza: „Jednotlivý ideologický záměr nových studijních programů vedl k houževnaté, až fanatické konformitě myšlení, kde rozmanitost ztrácí svůj procedurální význam a naopak získává substantivní obsah. Najednou už nepopisuje škálu názorů na daný problém, ale spíše stanovuje seznam ideologických cílů, které se považují za prospěšné „pro rozmanitost““ (Hughes 2009). Na úrovni států (viz evropské heslo „Jednotná v rozmanitosti“) se zas protežuje takový smysl rozmanitosti, který se omezuje na nepodstatné kulturní nuance, ale nesmí nijak zasáhnout do budování té správné verze „stále těsnější“ unie.

Evropský rozměr nadvlády levicově liberálního paradigmatu před více než deseti lety zachytil tehdejší europoslanec Hynek Fajmon v knize *Slovníček evropských levicových pojmů* (2008). Jeho kniha ilustruje proměnu každodenní politické debaty v Evropské unii. Viz tři krátké ukázky.

Tabulka 1: Některé klíčové termíny liberálního řádu – původní a dnešní význam (zpracováno podle Klein 2019)

Pojem	Klasický význam	Současný význam
Liberalismus, liberální	Seriózní předpoklad svobody, které lze dosáhnout pomocí liberální sémantiky. Sklon umenšovat roli státu ve společenských záležitostech.	Přerozdělování, sociální stát a obecně státní intervencionismus založený na principu ovládnutí ostatních. Předpoklad k posilování role státu ve společnosti.
Svoboda	Stav, kdy ostatní nezasahují do vašich záležitostí, vycházející z individualistického uspořádání vlastnictví. (Svoboda je přímo závislá na principu vzájemné spravedlnosti.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oprávnění politického společenství jednat a přisuzovat významy věcem. 2. Pozitivní schopnosti jedince. 3. Občanské svobody definované vládou.
Spravedlnost	Primát vzájemně fungující spravedlnosti (na které se podílíte, když nezasahujete do záležitostí cizích lidí. Vzájemná spravedlnost je přímo závislá na principu svobody.)	Sociální spravedlnost, distributivní mechanismus, kolektivní uspořádání vlastnictví. Změnu umožnilo rozvolnění individualistického uspořádání vlastnictví. Následkem je změna logiky při vytváření pravidel toho, jak mají jedinci jednat – stát zasahuje do oblastí, kam dříve neměl přístup.
Vlastnictví	Něco, co vlastní oprávněný majitel. Vlastnictví obnáší odepření nadvlády nad oprávněným majetkem. Toto odepření není morálně absolutní, není to axiom, vyplývá implicitně z povahy individualistického uspořádání vlastnictví.	Stát, politické společenství či lid vykonává širokou nadvládu nad lidmi. Soukromé vlastnictví se buď zahrnuje do domnělé společenské smlouvy, nebo získává charakter dočasné držby majetku.
(Společenská) smlouva	Dohodnutá směna vzájemných příslibů více stran, komunikace rozumných bytostí nebo proces, který takovou komunikaci symbolicky nahrazuje.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Demokracie jako taková, předpokládaný souhlas s ovládnutím prostřednictvím demokratické vlády v rámci ovládaného prostoru. 2. Vágní množina souhlasů vynucená okolnostmi (např. „nejde o dobrovolnou smlouvu, pokud jednu ze stran donutí pracovat její chudoba“).
Rovnost	Principy vzájemné spravedlnosti působí univerzálně pro všechny, každý je „pánem svého domu“. Rovnost před zákonem.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rovnost podmínek či příležitostí (např. bohatství, příjem). 2. Rovná možnost všech účastnit se politických procesů, typicky voleb.
Slušnost, rovné zacházení (equity)	Procedurální spravedlnost mezi jednotlivci ve smyslu stejného přístupu, stejně zaručení důstojnosti pro všechny, především ve vztahu k zákonům. Zodpovědná interpretace problematických a nejasných míst v zákonech, šedých zón... Posuzování, zda je zákon v nejširším smyslu nestranný.	Rovný nárok na blahobyt. Zisk „férového“ podílu ze společného koláče, často ospravedlňovaný odkazem na klesající mezní užitek bohatství.
Právo	Pravidla vytvořená zákonodárcem, ať už teologickým (bůh), či metaforickým (příroda, společnost, zvyk, tradice atd.). Právo se neomezuje na pravidla, která schvaluje a vynucuje vláda – bere ohled na morálku a neformální zvyky. Každé pravidlo musí být v souladu s tím, které stojí nad ním, právo funguje jako celek všech těchto úrovní.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Právo chápáné výlučně jako pravidla stanovená vládou (právní pozitivismus). 2. Zákony státu chápáné jako zhmotnění společenského účelu, organizace nebo solidarity.
Občanská práva	Ústřední role vzájemné spravedlnosti (přímo propojené se svobodou). Práva předpokládají povinnosti, ty se však neomezují na povinnosti dodržovat zákony schválené vládou, naopak zahrnují morální povinnosti. Práva jsou proto velmi široká kategorie a zaujímají různou podobu podle kontextu. Pro klasické liberály jsou občanská práva klíčová, ale jejich role ve společnosti je v podstatě jen důsledek vzájemné spravedlnosti.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Práva zahrnují pouze to, co přímo vynucují zákony schválené vládou. Všechna práva jsou „pozitivní“. 2. Katalogy práv nejsou kompatibilní s individualistickým uspořádáním společnosti (viz „právo na jídlo“ atd.)

Diskriminace

„V současném západním světě panuje představa, že lidé mají mít ‚rovné příležitosti‘ a k jejich reálnému prosazení je nutné odstranit ‚diskriminaci‘. Evropská unie si tak dává za cíl prosazovat zásadu rovných příležitostí a boj proti diskriminaci. Zásada rovných příležitostí odkazuje ke starému filozofickému sporu o rovnost, který se vede již řadu staletí. Aktuální evropská legislativa je výrazem určité konkrétní představy o správném řešení otázky rovnosti. Levice během 20. století v praxi prohrála svůj boj o prosazení úplné rovnosti mezi lidmi včetně rovnosti v příjmech. Tato původní představa vycházející z marxismu se ukázala jako uskutečnitelná pouze za cenu milionů lidských obětí a totální destrukce svobody. Nyní se moderní levice snaží prosadit měkčí verzi rovnosti, kterou definuje jako ‚rovné příležitosti‘. Hlavním problémem diskuse o diskriminaci je skutečnost, jak nahlížíme na současné legislativní úpravy ve státech demokratického Západu. Konzervativní názor říká, že ústavy všech těchto států jsou demokratické, diskriminaci explicitně nebo implicitně zakazují a jevy, které se označují za diskriminaci, jsou již nyní národním zákonodárstvím a národními orgány postižitelné a také se potihují. Doplněním tohoto názoru je také argument, že mnohé z toho, co evropská levice označuje za diskriminaci, jako například nerovné zastoupení mužů a žen v politice, prostě žádnou diskriminací není. Tento stav je dle konzervativců výsledkem svobodné volby, která nemá být politickou akcí revidována. Naopak pokrokařský evropský levicový mainstream tvrdí, že ústavy jsou sice demokratické, ale že v rámci EU neexistuje jednotná minimální hranice pro ochranu před diskriminací; navíc že existují rozsáhlé skupiny sociálně vyloučených osob, které jsou diskriminovány. Z tohoto názoru potom vzniká snaha vytvářet na evropské úrovni rozsáhlou antidiskriminační legislativu.“

– z publikace Hynka Fajmona *Slovníček evropských levicových pojmů* (2008)

Rovnost

„Procedurální rovnost zajišťuje to, aby rozhodování o výběru určité nabídky probíhalo férově a vedlo k výběru efektivního řešení. Takovou procedurální rovnost potřebujeme při výběrových řízeních na veřejné nebo případně i na soukromé zakázky. Cílem takové procedurální rovnosti je zjistit, které řešení je v daném okamžiku efektivní. Garantováno tedy není to, že všichni vyhrájí a získají zakázku, ale pouze to, že budou stejně posouzeny všechny nabídky a vyhraje pouze ta nejvhodnější. Procedurální rovnost je tak nástrojem k dosažení jiného cíle, kterým je v daném případě efektivní alokace zdrojů. Takové využití konceptu rovnosti je velmi užitečné. Levicovým ideálem ale není procedurální rovnost. Tím je ve skutečnosti rovnost ve výsledku, kterou je možné označit za rovnost redistributivní. Je to koncept, jehož cílem je dosáhnout toho, aby při jakémkoliv společenském rozhodování ve výsledku všichni účastníci dopadli stejně, a to především v oblasti distribuce bohatství. Rovnost ve výsledku vždy vyžaduje omezení osobní svobody a využití donucovací moci vlády. Rovnost ve výsledku je myšlenkovým základem všech afirmativních akcí a umělé podpory pro tzv. znevýhodněné skupiny osob. Taková politická akce je založena na přesvědčení, že možnost studovat na univerzitě se nemá přidělovat dle schopností, ale například dle barvy pleti nebo jiného kritéria tak, aby mohly vystudovat předem stanovené skupiny osob. Rovnost ve výsledku není v praxi dosažitelná jinak než popřením osobní svobody. Jen tak lze totiž donutit lépe situované, vzdělanější nebo schopnější členy společnosti, aby se podrobili takovému systému.“

– z publikace Hynka Fajmona *Slovníček evropských levicových pojmů* (2008)

„Evropský sociální model“ je termín, který vznikl poměrně nedávno, na přelomu 20. a 21. století. Jeho rodiš-
tům jsou evropské instituce – Evropská komise, Evropská rada a Evropský parlament. Pojem má dvojnásobný
význam, protože označuje jak stávající souhrnnou realitu v jednotlivých členských státech Evropské unie, tak
i politický program směřující k určité vizi uspořádání evropské společnosti. Oba tyto významy jsou ale vnitřně
rozporné. Skutečností je, že v Evropské unii neexistuje žádný jednotný ‚evropský sociální model‘. To ostatně
přiznávají i autoři a propagátoři tohoto pojmu. Ve skutečnosti existují v členských státech EU různé sociální
modely. V akademické debatě se rozlišují minimálně čtyři. Jedná se o model severský, anglosaský, konti-
nentální a středomořský. Všechny se od sebe v mnoha zásadních parametrech výrazně liší. Ve skutečnosti je
situace v evropských státech samozřejmě složitější, protože najdeme výrazné rozdíly mezi sociálním modelem
Francie a Německa, přestože oba tyto státy patří do kontinentálního sociálního modelu. Lze tedy oprávněně
tvrdit, že ve skutečnosti máme v Evropské unii vedle sebe 27 různých národních sociálních modelů. Autoři
pojmu „evropský sociální model“ tyto přirozeně vzniklé rozdíly částečně uznávají, ale tvrdí, že všechny tyto
modely sdílejí stejný hodnotový základ spočívající v hodnotách rovnosti, nediskriminace, solidarity a přeroz-
dělování směřujícího k bezplatnému nebo levnému přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a celé řadě dalších
veřejných služeb, které jsou koncipovány jako právo. Evropský sociální model je dle jeho zastánců úspěšným
modelem, který je vzorem i pro jiné státy v celém světě.“

– z publikace Hynka Fajmona *Slovníček evropských levicových pojmů* (2008)

Unikátní synergie technokracie a levicového liberali-
smu v Evropské unii vedla k hlubokému přesvědčení
o vlastní výjimečnosti, o předurčené roli evropské inte-
grace v lidských dějinách a o nevyhnutelnosti podřídit
se vyššímu cíli. Nejde o nic menšího než o domnělý
konec dějin.

3.1 Evropa a konec dějin

Počátky současné varianty evropské spolupráce
(Evropská společenství) se datují do raně poválečné
Evropy, kdy evropské státy vstávaly z trosk a pře-
mýšlely, jak něčemu podobnému jednou provždy
zamezit, zatímco její aktuální podoba (Evropská unie)
je produktem optimistické éry „konce dějin“ po selhá-
ní komunismu na přelomu 80. a 90. let 20. století. Obě
tato dějinná období byla přelomová a měla zásadní
vliv na to, jak se Unie vnímá, jak o sobě přemýšlí a ja-
kým jazykem utváří svůj obraz: „Zkušenost 20. století
charakterizuje krizové selhání Evropy v jejích nejod-
vážnějších snech, zapříčiněné nelidskými diktaturami“
(Kühnhardt – Pöttering 2000).

Evropský mainstream sám sebe považuje za jediné
zosobnění evropské demokracie, zatímco všechny
ostatní varianty domněle vedou zpět do pekla válek či
nedemokratických režimů. Jak pravil historik Karl Diet-

rich Bracher: „Evropa nejenže přežila řadu svých krizí,
ale nakonec, po ničení a roztržení, dostala novou
obrovskou historickou šanci, kterou by neměla nevy-
užít propadem do starých stereotypů, přeceňování či
rezignace... Evropa je stará idea, která přinesla vel-
kolepé výsledky. Jde o to jí kromě nového kulturního
a materiálního významu dát i *politický výraz*. Znamená
to také brát vážně varující zkušenost s nacionálně-
imperálními a totalitními zmatky evropských dějin
a uplatňovat tuto zkušenost ve smyslu evropských
idejí míru, lidských práv a demokratických svobod,
a tyto hodnoty důvěryhodně zastávat. Možnosti
*svobodné evropské politiky představují demokratickou
alternativu k diktatuře a útlaku“* (ibid.; zvýraznění PD).

Mainstreamový narativ postmaastrichtskou evropskou
integraci také považuje za vrchol boje za progresiv-
ní hodnoty čili za jakési dokončení procesu, který

započal osvícenstvím. Nedávný předseda Evropského parlamentu Martin Schulz například prohlásil, že „Evropský dům je největší úspěch evropské civilizace od osvícenství“ (Delpiano 2017). Opozice stále se prohlubující integraci je podle této logiky „antievropská“ a její kořeny se analogicky hledají v antiosvícenství. To ovšem odporuje faktům a ukazuje, jak lákavé je ohýbání dějin ve službách aktuální ideologie. Osvícenství ve skutečnosti nebyla kolébka Evropské unie a zpětné hledání paralel mezi teoriemi evropského federalismu a statěmi osvícenských filozofů je ahistorické.⁸

První velká „evropská debata“ v závěru 18. století mimochodem dokonce pracovala se zcela odlišnou ideou Evropy, než si myslí Martin Schulz a další. Objevila se totiž jako reakce na Francouzskou revoluci, která nastolila téma národa. Pojem „národ“ byl symbolem revoluce: nahradil pojem „lidstvo“ a zbavil se všeho, co tyto koncepty odlišovalo. „Evropa“ se tehdy stala nikoli symbolem osvícenských vymožeností, ale naopak opozičním konceptem, útočištěm disidentů, kteří vzhlíželi k řádu středověké a křesťanské Evropy jako k protiváze revolučního chaosu po éře klasického osvícenství a nabízeli zcela odlišný pohled na civilizaci, kulturu a člověka. Jinými slovy, idea Evropy byla v této době nanejvýš konzervativní (Ceretta 2017).

Politický diskurs EU má obecně sklon k argumentaci predeterminovanou cestou a unikátní rolí současné podoby evropské spolupráce v lidských dějinách. Evropská unie je přesvědčena, že na ni spočívá dějinné poslání. Dobře se to ukazuje například při procházce Muzeem evropských dějin v Bruselu, v jehož narativu Evropská unie představuje vyvrcholení bojů za svobodu člověka v 18. a 19. století, jakákoli opozice vůči mainstreamovému pojetí evropské integrace je údajně jen dočasná, všichni to nakonec pochopí a zavládne všeobecné štěstí.

Příklady predeterminace v evropském osudu je bezpočet. V květnu 2000 si tehdejší německý ministr zahraničí Joschka Fischer v projevu na Humboldtově univerzitě v Berlíně položil otázku: Kam kráčíš, Evropo? a odpověděl si: „kupředu, směrem k dokončení evropské integrace, neboť každý krok zpět, či snad jen zastavení a spokojenost nad tím, čeho jsme už dosáhli, by si od všech členských států Evropské unie – a i od těch, kdo o členství teprve usilují – vyžádalo fatální cenu“. Pokud by všechny tyto státy nebyly připraveny okamžitě „zcela se vrhnout do plné integrace“, bude tu alespoň „avantgarda několika těch, kteří vytrvají a na další politickou integraci budou tlačit“ (Musolff 2004).

A Evropané hlásící se k myšlence stále užší unie se v neposlední řadě ztotožňují s tím, že je třeba přestat vykládat svět a začít jej měnit. Německý prezident Roman Herzog v roce 1997 například přispěl s poznámkou, že při budování společné Evropy „neexistují problémy při poznávání, ale při realizování“. Předseda Evropské komise José Manuel Barroso v roce 2013 plédoval za „nový evropský narativ“, díky němuž by si Evropané lépe uvědomili smysl integračního projektu a byli by více nakloněni konstitucionalizaci. Nešlo opět o nic menšího než o projekt vytvoření evropského veřejného prostoru a evropského lidu. „Efektivnější Evropy nedosáhneme bez více evropské legitimacy“, řekl tehdy Barroso. V tomto smyslu proběhlo „už několik pokusů vytvořit uměle společnou ‚evropskou paměť‘, která by pomohla na svět evropskému národu a v konečném důsledku by zajistila novou legitimitu pro instituce Evropské unie... Tato kulturní politika ‚shora‘ měla vyplnit vakuum, které na konci století zbylo po politických ideologiích a utopiích, místo toho však napomohla rozvoji oficiálních narativů a ‚rituální rétoriky‘, které v důsledku znehodnotily komplexní rozmanitost Evropy“ (Ceretta – Curli 2017).

„Aby mohl evropský projekt pokračovat, představil předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker ve svém projevu o stavu Unie dne 14. září 2016 pozitivní program pro Evropu, která chrání, posiluje a brání... V Římském prohlášení, které bylo přijato na konci oslav, hlavy států nebo předsedové vlád EU-27 představili společnou vizi pro nadcházející roky a dohodli se na tom, že chtějí ‚učinit Evropskou unii silnější a odolnější prostřednictvím ještě větší jednoty‘.“

– z publikace *Evropská unie. Co je a co dělá* (EU 2018a)

⁸ Z děl osvícenských filozofů nelze extrahovat jeden kompaktní obraz Evropy ani evropské civilizace – zatímco Montesquieu vnímal Evropu jako prostor politické svobody, Voltaire za určující rys evropské civilizace považoval politické principy vyplývající z křesťanských ctností atd. (ibid.)

3.2 Ústava pro Evropu – vrchol normativního centralismu

Vlivný německý intelektuál Jürgen Habermas v roce 2001 ve své esejí *Why Europe Needs a Constitution* navrhl, aby Evropská unie vytvořila zcela novou formu politického uspořádání, která by nebyla ani federací, ani federálním státem, ale „asociací suverénních států, které sdílejí svou suverenitu v různé míře a ve striktně definovaných oblastech, asociace, která neusiluje o přímou nadvládu nad lidmi v národních státech.“ „Ústavní patriotismus“ by podle Habermase spustil vytváření evropské identity v myslích evropských občanů. Proto je třeba vytvořit komplexní politickou strukturu zastřešenou novou evropskou ústavou. Takový krok by prý vytvořil podmínky pro solidaritu mezi cizinci, jež by se dále mohla vyvinout ve společenskou soudržnost a silnou evropskou identitu. K tomu je ovšem třeba *vybudovat* evropskou občanskou společnost, evropský veřejný prostor a společnou kulturu (Wodak – Boukala 2015).

Zhmotnění konce dějin v Evropské unii měla představovat *Smlouva o ústavě pro Evropu* či zjednodušeně *Evropská ústava*, na níž můžeme dobře pozorovat změnu uvažování o integračním projektu od vzniku Evropské unie po její předpokládanou „zralost“, i když nakonec v této podobě nebyla ratifikována. Ústava měla monstrózní rozsah asi 50 000 slov, resp. 320 stran a dalších asi 600 stran příloh. Rušila zavedený princip jednomyslnosti a dávala Evropské unii finální atributy superstátu.

Budování tohoto obřího projektu odstartoval už 23. článek smlouvy z Nice (2000), který mimo jiné doporučil „zjednodušení a zpřehlednění stávajících smluv, aniž by se změnil jejich význam“, přesnější rozdělení moci mezi Unii a členskými státy a také státy zavazoval, aby se adekvátně vypořádaly s nově přijatou Lisťinou základních práv a svobod, která byla produktem téhož summitu. Všechny tyto body měla obsáhnout právě ústava.

Ústava v úvodu stanovuje, že „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřípustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“

Typické je, že tento a další podobné paragrafy smlouvy používají pouze trpný rod a další jazykové strategie, které v každém jednotlivém sdělení vynechávají původce děje. Jinými slovy, věci se dějí samy od sebe, případně „jsou vykonávány“, ale čtenář (občan) se nikdy nedozví, kdo je oním hybatelem, který tento mechanismus spustil, a případně proč tak učinil. Evropská unie je v ústavě zobrazena jako jsoucno, které existuje samo o sobě, je zodpovědné pouze sobě a je samo sobě konečným cílem. Podobný styl nalezneme v připojené *Listině základních práv*: „Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, *se zakládá* na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a právního státu. Do středu své činnosti staví jednotlivce tím, že zavádí občanství Unie a vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva.“

Tento přístup ostře kontrastuje například se starší Maastrichtskou smlouvou (1992), která v původní verzi uvádí: „Touto smlouvou *zakládají* Vysoké smluvní strany mezi sebou Evropskou unii (dále jen ‚Unie‘). Tato smlouva představuje novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, v němž jsou rozhodnutí přijímána co nejbližší občanům. Unie je založena na Evropských společenstvích doplněných politikami a formami spolupráce stanovenými touto smlouvou. Jejím posláním je utvářet vztahy mezi členskými státy a mezi jejich národy na základě soudržnosti a solidarity.“ Z toho je jasně patrné, že maastrichtskou Evropskou unii (1992–1993) ještě zakládaly členské státy, bylo to jejich aktivní rozhodnutí. Podobný posun lze zaznamenat i v jednotlivých ustanoveních, například v paragrafu o celní unii, která je v Maastrichtské smlouvě jedním z konkrétních způsobů, kterým státy zakládají EU, zatímco v ústavě z roku 2004 se stává pouhým atributem samovolně vzniklé Unie (Määttä 2007).

„...INSPIRUJÍCE se evropským kulturním, náboženským a humanistickým odkazem, ze kterého vzešly všeobecné hodnoty nedotknutelných a nezadatelných práv lidských bytostí, demokracie, rovnosti, svobody a právního státu,

PŘESVĚDČENÍ, že po bolestných zkušenostech nyní již sjednocená Evropa je odhodlána pokračovat v nastoupené cestě civilizace, pokroku a prosperity pro blaho všech svých obyvatel, a to i těch nejzranitelnějších a nejpotřebnějších; že chce zůstat světadílem otevřeným kultuře, poznání a společenskému pokroku; že si přeje prohlubovat ve svém veřejném životě demokratičnost a transparentnost a usilovat o mír, spravedlnost a solidaritu na světě,

PŘESVĚDČENÍ, že národy Evropy, třebaže zůstávají hrdé na svou identitu a národní historii, jsou odhodlány překonat své dřívější rozpory a ve stále užším svazku vytvářet svůj společný osud,

JISTI si tím, že Evropa, „Jednotná v rozmanitosti“, jim poskytuje nejlepší možnosti k tomu, aby při zachování práv každého jedince a s vědomím své odpovědnosti vůči budoucím generacím a této planetě mohli pokračovat ve velkém dobrodružství, které z ní činí mimořádný prostor pro naději lidstva,

*ODHODLÁNI pokračovat v práci dosažené v rámci smluv o založení Evropských společenství a Smlouvy o Evropské unii při zajištění kontinuity *acquis communautaire*,*

VDĚČNI členům Evropského konventu za to, že vypracovali návrh této ústavy ve jménu občanů a států Evropy...“

– z preambule Smlouvy o ústavě pro Evropu (2004)

I když o současných smlouvách z právního hlediska prostě nemůžeme jinak než říct totéž co o smlouvě

z roku 1992, tj. že jsou vyjádřením svobodné vůle členských států, použitý diskurs a styl tomu neodpovídají.

3.3 Co nás ještě čeká: Evropa a kulturní války

Zhruba od devadesátých let v Evropě propuká debata o politické korektnosti, která s charakteristickým zpožděním přišla ze Spojených států a kterou Evropská unie postupně nadšeně přijímá za svůj. Tento fenomén je tak komplexní, že jej nemůže postihnout jedna kapitola, proto zde uvedu jen několik poznámek, bez kterých by sonda do politického diskursu Evropské unie nebyla úplná.

Problém politické korektnosti jako takové je starší než současná EU, lze jej vysledovat přes 80. léta (fenomén „bien pensant“, správné myšlení, kterému se věnuje mj. Roger Scruton v knize *Untimely Tracts*) až do doby mezi světovými válkami. Politická korektnost je nástroj kulturní politiky, která se soustředí na společenské významy, hodnoty a identity a jejím cílem je spustit širší společenské změny. Rostoucí význam kultury a diskursu ve veřejné debatě do veřejného prostoru přinesla modernita. „Obrat ke kultuře a jazyku“ je patrně průvodní jev změn v samotném společenském životě, nikoli primárně v politické teorii a politice – ty jen odráží (Fairclough 2003).

Politická korektnost si původně našla cestu veřejného prostoru jako idealistická, puritánská snaha očistit

veřejnou komunikaci od stereotypů a předsudků. Vycházela z etických axiomů a jejímu původnímu cíli nešlo nic vytknout, protože v podstatě usilovala o odstranění nerovnosti šancí, a tedy nápravu nezasloužených nevýhod a inherentní nespravedlnosti. Brzy se však potvrdilo, že snaha měnit společnost pomocí jakéhokoli abstraktního principu je vždy dvou- sečná – z etického cvičení se často stává náboženství, z pozoruhodného konceptu dogma a ctnostný cíl se mění na perverzi, jakmile jej přijmou za svůj sociální inženýři.

Ve své nejčastější podobě dnes politická korektnost usiluje o prosazování komunitární, egalitářské a postmoderní agendy tím, že se snaží vymýtit nejen nezaslouženou nespravedlnost, ale v podstatě jakoukoli možnost konceptualizace a uvažování o rozdílech mezi lidmi, ať už jde o fyzický vzhled, sexuální orientaci, inteligenci, rasu, handicap, kulturní preference, politické názory a v podstatě jakékoli odchylky od průměru. Politická korektnost vybízí lidi, aby přestali myslet v běžných, jakkoli neutrálních kategoriích a přijali kult selektivní slepoty. Konečným cílem je změna norem nejen vyjadřování, ale i chování a myšlení. „Normy se

přítom považují nikoli za kulturní univerzálie, ale společensky podmíněné a očekávané podoby korektního společenského jednání... Jde proto o společenskou anomálii, neboť moderní západní společnost se vyznačuje tím, že v ní v podstatě nic není přísně zakázáno“ (Hughes 2009).

Jinými slovy, zastánci politické korektnosti se do veřejného prostoru snaží vrátit koncept tabu a postupně rozšiřovat jeho platnost. Protože změna lidského myšlení není jednoduchá, mohou dosáhnout maximálně dvojího standardu, kdy se lidé učí říkat něco jiného podle toho, jak exponovaní právě jsou. Toto všechno vede k relativizaci a nejistotě. Kulturní levici požadovaný absolutní relativismus, který ve svých dílech rozebírá zmíněný Roger Scruton, je přitom paradoxní: Na jedné straně prosazuje, že všechny kultury a všichni lidé jsou si rovni, na druhé útočí na zásadní výhody západní civilizace, z níž se se snaží udělat civilizaci viny a věčného pokání.

Západní společnost prošla změnami, které vyplývají z dominance kulturních odvětví, jako jsou média. Ta se stala asi nejdůležitější doménou veřejného prostoru, ať se nám to líbí nebo ne. Média fungují v synergii s ostatními doménami, jako je politika nebo ekonomika, a určují, co společnost považuje za důležité. Kultura a diskurs tak pronikají i do oblastí, které byly dříve čistě ekonomické, ovlivňují chování firem a korporací. Společenské hodnoty stále významněji vstupují do rozhodování lidí, a tak ovlivňují, který produkt nebo služba uspěje na trhu. Kulturní nebo statusová hodnota se tak mnohdy stává důležitější než hodnota užitná. S tím, jak se ekonomiky transformují na informační a znalostní, a s tím, jak vzrůstá role pozornosti a davového myšlení, se tyto procesy ještě prohlubují (Fairclough 2003).

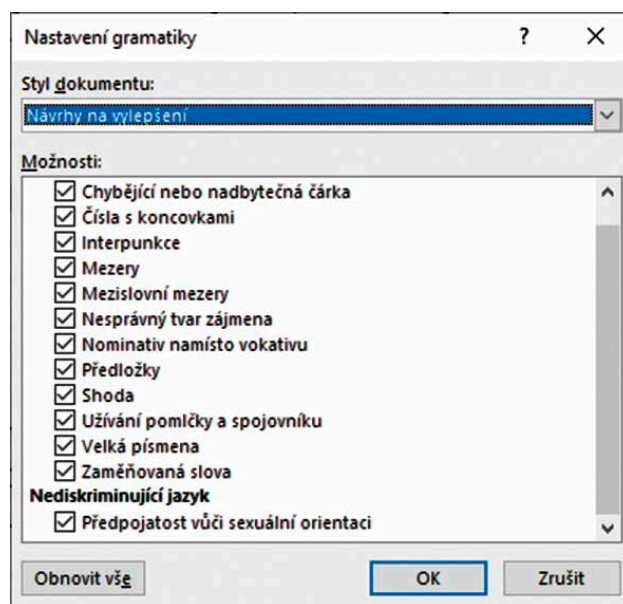
Dědictví Západu je však nejen otevřené, liberální prostředí, ve kterém můžete dělat v podstatě všechno, pokud se připravíte na to, že dáváte v sázku svou reputaci a že budete tvrdě souzeni veřejným míněním. Společnost Západu v pojetí klasického liberalismu vždy byla společnost pestrosti, v níž by lidé měli využívat své rozdíly jako komparativní výhody. Každý člověk a každá subkultura je jiná a je to tak správně.

Politická korektnost proniká do ekonomických vztahů i do našeho myšlení. Pokud v aktuální verzi Microsoft Office napíšete v jakémkoli kontextu slovo „homosexuál“, program vás na to upozorní a jemně se zeptá, zda je to opravdu nutné.

Usilovat o rovnost jejich šancí je chvályhodné a klasický liberál by tomu měl tleskat, ale prosazovat absolutní rovnost výsledků v kulturní rovině tím, že budeme předstírat, že rozdíly neexistují (což je plán B poté, co na mnoha úrovních selhala levicová snaha prosadit rovnost materiální), je nešťastné. Politická korektnost nenastolila svět bez nenávisti a nespravedlnosti, zato přispěla k infantilnímu světu nekonečného našlapování mezi vejci na jedné straně a impulzivní tendenci nechat se něčím pobouřit na straně druhé.

Kontinentální Evropa je přitom na tom prozatím relativně dobře, masivní snaha obrátit naše jazyky naruby dnes totiž pochází z anglofonního světa, především ze Severní Ameriky. Angličtina, dnešní *lingua franca*, se dnes mění k nepoznání. Ohniska jazykových experimentů najdeme v amerických kampusích, kde jsou průvodním jevem specifické kultury „kampusového extremismu“ – patří sem protestování proti nepohodlným řečníkům, vyhrožování profesorům, kteří odmítají přistoupit na nové paradigma, a celkově absurdní přeměna univerzitního života na jakýsi zážitkový program, proces nikoli nepodobný diskreditaci univerzitního vzdělání a vážnosti francouzských univerzit v revolučním roce 1968.

Kritická teorie se svými představami o „queer“, „genderové“ a rasové problematice už patrně nadobro změnila paradigma západních humanitních a společenských věd. Změnila také politiku velkých mezinárodních korporací. Ovlivňuje, koho firmy přijímají a z jakých důvodů se lidi vyhazují, a v neposlední řadě má přímý vliv na to, co se vyučuje ve školách. Andrew Sullivan, jeden z hlasů zdravého rozumu na současné americké pravici, nedávno napsal: „Přichází návrh

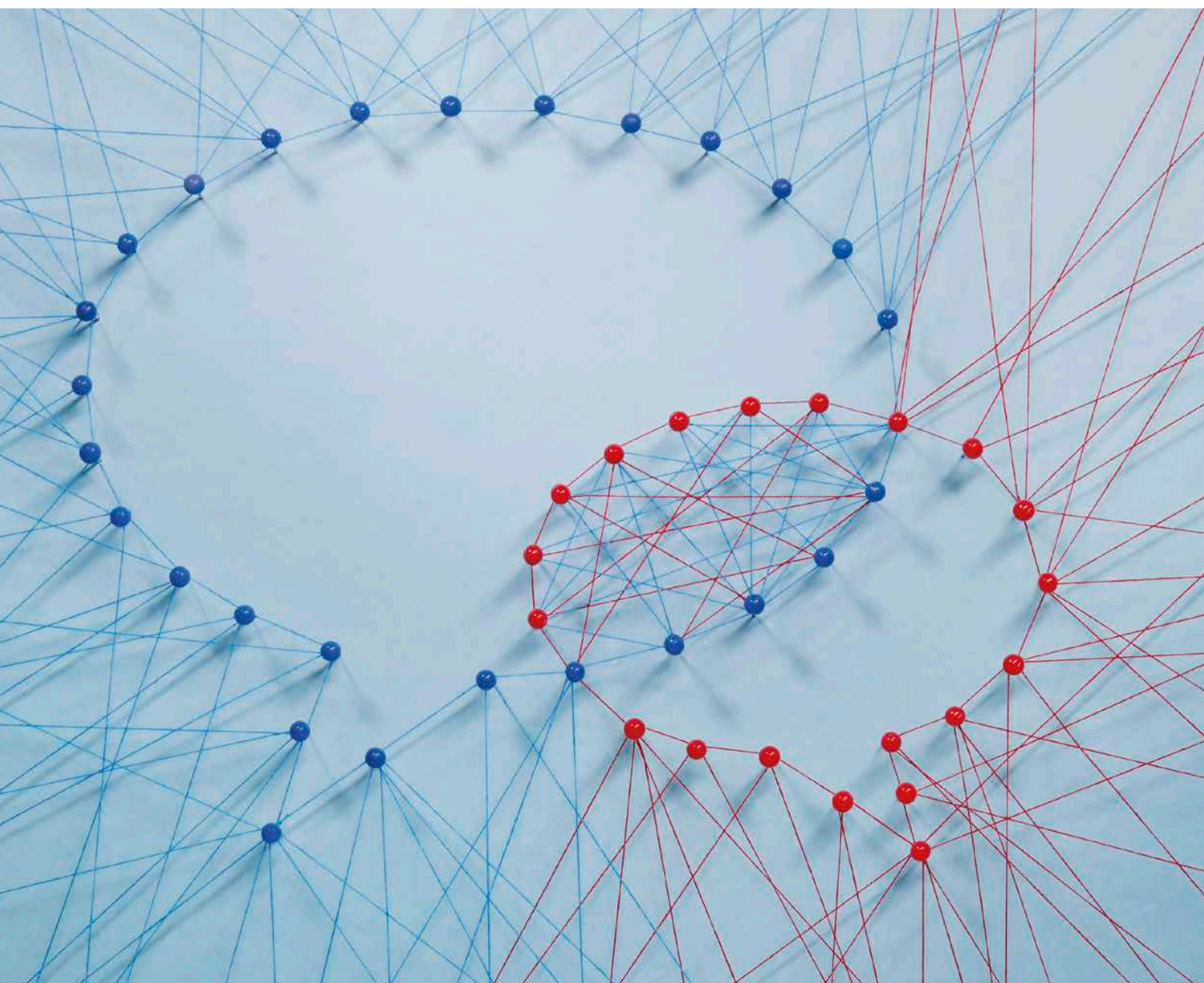
na změnu kalifornských učebních osnov pro základní a střední vzdělávání, který školákům vnutí nové názory. Pokud projde, děti se v etnických studiích budou učit, jak kriticky přistupovat k imperialismu a jak souvisí s nadřazeností bělochů, rasismem, patriarchátem, cis-hetero-patriarchátem, kapitalismem, diskriminací postižených, antropocentrismem a dalšími podobami moci a útlaku. Cílem nového programu je ‚spojit se s minulostí i s dnešním hnutím odporu, která usilují o společenskou spravedlnost‘. Proto se děti naučí, že ‚women‘ [ženy] správně píše ‚womxn‘... Děti v našem největším státě se už nebudou učit historii, ale ‚hxstorií‘...“ (Sullivan 2019)⁹

Ideologické boje se věrně odráží v jazyku politiky, médií a veřejného prostoru, přičemž paralyzovaný a pervertovaný jazyk zpětně ovlivňuje naše myšlení. Sullivan pokračuje: „Dobrá zpráva je, že reakce na tento monstrózní plán zavést ‚ukřivděná studia‘ byly veskrze negativní. Dává mi to naději, že se zmůžeme na důraznější odpor... problém ovšem je, že o podobných tématech už dnes téměř nejde diskutovat, aniž bychom do svého myšlení vpustili ideologii, která je jak totalitní, tak nesnášenlivá k nesouhlasu.“

„Evropská unie byla dosud koncipována jako trh a jako institucionální struktura. Legitimitu získává prolínáním nadnárodních a mezinárodních struktur, mechanismů a procedur. Kde toto prolínání uspokojivě probíhá, tam roste souhlas, legitimita v důsledku faktického úspěchu. V případě vnitřního trhu se to nepochybně zdařilo [...] Všude tam, kde nejsou [...] dostatečně přesvědčivé, dostává evropská solidarita trhliny, politice je předhazováno selhání a občané EU reagují indiferentností a nezájmem o politiku... Jestliže se vzhledem k perspektivám Evropské unie tvrdí, že cílem je ‚nezvratnost‘ evropské integrace, lze přesto říct, že existuje jenom jediná jistota – zcela nezvratná je pouze smrt. Správné by bylo chápat politiku spíše jako proces s omezenými prostředky, nikoliv jako pokus prostřednictvím slov ovládnout budoucnost.“

– z knihy *Kontinent Evropa: Jádru, přechody, hranice* (Kühnhardt – Pöttering 2000)

⁹ O co tady jde? Neologismus ‚womxn‘ vypouští kořen slova ‚men‘, který v germánských jazycích označuje muže i obecně lidi. Podobně ‚hxstory‘ se zbavuje části slova ‚his‘, která příliš připomíná mužské zájmeno atd. Některé části kritických studií podobnými návrhy přímo přetékají.

ZÁVĚR

Podstata celé kultury politického společenství spočívá v sémantice, ve významu klíčových pojmů jazyka, kterým se toto společenství dorozumívá ve veřejném prostoru. Když klíčové pojmy ztratí svůj význam, civilizace ztrácí svůj charakter, lidé přicházejí o to, čeho naše civilizace dosáhla. Když chybí sémantika, mají lidé pocit, že jsou sami ztraceni (Klein 2019). Co si však počít s jazykem společenství, které (minimálně prozatím) politickým společenstvím být nemůže? Bližší pohled na texty a promluvy týkající se Evropské unie prozrazuje, že se Evropská unie musí vrátit k otázkám, o kterých dlouhodobě předstírá, že jsou vyřešené. Teprve pak může nechat přirozeně vzniknout – nikoli v horizontu pouhých několika let aktivně budovat – politické společenství. Takový proces může trvat desítky a stovky let. Evropané by chtěli dále měnit svět, ale mnozí z nich začínají od konce. Musejí se naučit čekat.

Hospodářská, dluhová, migrační a legitimační krize zdůraznily jednak limity mechanismů integrace a jednak krystalizující veřejnou debatu o celoevropských tématech („evropské hodnoty“, „evropské kořeny“, potřeba evropské ústavy, předpoklady a souvislosti evropského občanství), která byla ještě před několika lety marginální (Ceretta – Curli 2017). V éře globalizace a vzrůstající nedůvěry v projekt evropské integrace se evropský politický diskurs nemůže nadále omezovat na malování ideálních cílů, pokud současně nevyřeší otázku jejich legitimity. Ta se zatím odbývá spekulativními odkazy na identitu a abstraktní principy (Krzyżanowski 2015). To však nestačí. Jistě, to, že něco děláme s jistou dávkou abstrakce „pro Evropu“ nebo „ve jménu Evropy“, není novinka. Politické ideje a zásadní kroky se tímto způsobem legitimizovaly už v časech Vídeňského kongresu na začátku devatenáctého století (Ceretta – Curli 2017) a následný koncert

velmocí ukázal, že to může fungovat. Novinkou je, že se ve jménu Evropy koná tolik moc, tak rychle, ve všech oblastech života, bez ohledu na zpětnou vazbu a bez jakékoli pochybnosti, že Evropská unie ve své současné podobě nemusí být vrcholem lidských dějin.

To se odráží i v diskursu nejvyšších představitelů Evropské unie, kteří se snaží budovat povědomí o existenci společných evropských hodnot, ačkoli není jednoduché takový soubor hodnot nějak uspokojivě definovat. To, co příznivci konceptu stále užíjí unie představují jako specifickou evropskou kulturu, je totiž tak obecné, že by se to dalo vztáhnout na většinu kultur všude na světě, od Spojených států po Nový Zéland. Tento problém však není ani nepodstatný, ani nevinný. Pokud proklamace z politického diskursu o evropské identitě nebo evropských hodnotách pronikne do evropského práva, status politické deklarace se promění v „autoritativní citaci“, která určitý specifický pohled na Evropu a její možnou budoucnost nenabízí jako možnost do veřejné diskuse, ale v podstatě je jednou provždy definuje (Määttä 2007). Proto je takové neštěstí, že Evropská unie nemá skutečnou opozici, která by takto pyšné tesání do kamene rozporovala a korigovala – ani z hlediska nastavení institucí, ani z hlediska politické nabídky.

Máme vykládat svět, nebo jej měnit? Právě poznání bychom se měli věnovat především, abychom neskončili u toho, že jsme se nechali unést tím, co můžeme udělat, aniž bychom neztratili ze zřetele to, zda bychom to vůbec dělat měli. Naše generace není vyvolená, musí své kroky poměřovat zkušeností lidského rodu, nikdo ji nevyvázal z odpovědnosti za náš osud. Otázky jako „Co je Evropa“, „co jsou evropské hodnoty“ a jaká je jejich budoucnost jsou v podstatě zbytečné. Kdyby Evropská unie zůstala hospodářským

prostorem, nadále respektující kulturní a politické tradice svých členů, vůbec by nemusela svou komplikovanou identitu řešit. Potíže přineslo až vlamování se do politické roviny, které probíhá tak rychle, že se nestíhá etablovat v myslích Evropanů.

Nedávné krize poněkud zastřely nesporné výhody, kterých Evropská unie dosáhla. Výsledkem nebylo vybudování evropského lidu, ale spíše všeobecná únava. Unie přitom přinesla nebývalé možnosti spolupráce

a koordinace mezinárodních projektů. Má být na co hrdá. Unijní mainstream nedokázal krizi vnímat jako příležitost k inventuře toho, co je na kontinentální úrovni schopno reálně fungovat, a co je jen idealistické přání. Važme si Evropské unie za to, čeho dosáhla, ale snažme se ji vrátit na zem z oblastí, kam nepatří. Politický diskurs, způsob komunikace či nepřítomnost politické komunikace ukazující na chybějící politický národ nám při tom mohou být užitečným vodítkem.

ZDROJE A LITERATURA

- Adler, Mark (2012): *The Plain Language Movement*. In: Lawrence M. Solan – Peter M. Tiersma: *The Oxford Handbook for Language and Law*, Oxford: Oxford University Press
- Ammon, Ulrich (2006): *Language conflicts in the European Union. On finding a politically acceptable and practicable solution for EU institutions that satisfies diverging interests*, *International Journal of Applied Linguistics* Vol. 16, No. 3
- Brants, Kees – Voltmer, Katrin, Eds. (2011): *Political Communication in Postmodern Democracy: Challenging the Primacy of Politics*, London: Palgrave Macmillan UK
- Caraffini, Paolo – Giordano, Filippo Maria (2017): *Parliamentary groups and political traditions in the debates on EU institutional reform (1979–1999)*, in: Ceretta, Manuela – Curli, Barbara (Eds., 2017)
- Ceretta, Manuela – Curli, Barbara (Eds., 2017): *Discourses and counter-discourses on Europe from the Enlightenment to the EU*, Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge
- Ceretta, Manuela (2017): *Evoking Europe against the French Revolution. The rhetorical tools of counter-revolutionary thinkers*, in: Ceretta, Manuela – Curli, Barbara (Eds., 2017)
- Delpiano, Patrizia (2017): *Thinking Europe in the age of Enlightenment. Philosophes and antiphilosophes between universalism and fragmentation*, in: Ceretta, Manuela – Curli, Barbara (Eds., 2017)
- Dollerup, Cay (2001): *Complexities of EU language work*, *Perspectives: Studies in Translatology* 9. 271–292
- Dvořák, Petr (2011): *Translating Metaphors within Political Discourse. The Case of EU*, Master's diploma thesis, Brno: Masaryk University
- Easy to read (2019): Kampaň EU, on-line zdroj [<https://easy-to-read.eu/>]
- EU (2018a): *Evropská unie. Co je a co dělá*, Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie
- EU (2018b): *EU v roce 2018. Hlavní výsledky*, Brusel: Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci
- Evropská společenství (1973): *Declaration on European Identity*, *Bulletin of the European Communities*, December 1973, 12: 118–122
- Fairclough, Norman (2003): *„Political Correctness“: the Politics of Culture and Language*, *Discourse Society* 2003 14: 17
- Fajmon, Hynek (2008): *Slovníček evropských levicových pojmů*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury
- Feldman, Ofer – Zmerli, Sonja (Eds., 2018): *The psychology of political communicators: How politicians, culture, and the media construct and shape public discourse*, New York: Routledge
- Fetzer, Anita (2013): *The Pragmatics of Political Discourse: Explorations across cultures*, Amsterdam: John Benjamins B.V.
- Fontaine, Pascal (2014): *Politiky Evropské unie: Evropa ve 12 lekcích*, Brusel: Evropská komise, Generální ředitelství pro komunikaci
- Hughes, Geoffrey (2009): *Political correctness: a history of semantics and culture*, London: Wiley-Blackwell
- Charteris-Black, Jonathan (2004): *Corpus approaches to critical metaphor analysis*, New York: Palgrave MacMillan
- Chilton, Paul – Schäffner, Christina (2002): *Introduction: themes and principles in the analysis of political discourse*, in: Paul Chilton – Christina Schäffner (Eds.): *Politics as Text and Talk: Analytical Approaches to Political Discourse*, 1–41. Amsterdam: John Benjamins B.V.
- International Plain Language Federation (2019). On-line zdroj [<https://plainlanguagenetwork.org/>]
- Jacobsson, Kerstin (2004): *Soft regulation and the subtle transformation of states: the case of EU employment policy*, *Journal of European Social Policy* 2004; 14: 355
- Klein, Daniel B. (2019): *Lost language, lost liberalism*. On-line zdroj [<http://www.lostlanguage.org/introduction>]
- Krzyżanowski, Michał – Wodak, Ruth (2011): *Political strategies and language policies: The European Union Lisbon strategy and its implications for the EU's language and multilingualism policy*, *Language Policy* (2011) 10:115–136
- Krzyżanowski, Michał (2015): *International leadership re-/constructed? Ambivalence and heterogeneity of identity discourses in European Union's policy on climate change*, *Journal of Language and Politics* 14:1 (2015)

- Kühnhardt, Ludger – Pöttering, Hans-Gert (2000): *Kontinent Evropa: Jádru, přechody, hranice*, Praha: ISE-Institut pro středoevropskou kulturu a politiku
- Lakoff, George – Johnson, Mark (1980): *Metaphors We Live By*, Chicago: University of Chicago Press
- Määttä, Simo K. (2007): *The Foundations of Europe: A Critical Discourse Analysis of the EU Constitution*, *Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines* 1 (1): 166–178
- Müller, Ralph (2005): *Creative Metaphors in Political Discourse. Theoretical considerations on the basis of Swiss Speeches*, *Metaphorik.de* Vol. 2005, No. 9
- Musolff, Andreas (2004): *Metaphor and political discourse: analogical reasoning in debates*, Houndmills: Palgrave Macmillan
- New York Times (1977): on-line zdroj [<https://www.nytimes.com/1977/08/21/archives/law-the-plainlanguage-movement-is-gaining.html>]
- Orwell, George (1946): *Politics and the English language*. Dostupné mj. on-line [<http://www.resort.com/~prime8/Orwell/patee.html>]
- Piehl, Aino (2006): *The Influence of ED Legislation on Finnish Legal Discourse*, in: Gotti, M. – Giannoni, D. S. (Eds.): *New Trends in Specialized Discourse Analysis / Linguistic Insights. Studies in Language and Communication*, Vol. 44. Bern: Peter Lang
- Poláček, Karel (1998): *Žurnalistický slovník*. In 16. svazek Spisů Karla Poláčka, Praha: Nakladatelství Franze Kafky
- Sullivan, Andrew (2019): *The Presidency of Donald Trump Never Gets Any Less Absurd*, *New York Magazine „Intelligencer“* 23. 8. 2019, dostupné online: [<https://nymag.com/intelligencer/2019/08/andrew-sullivan-president-trump-never-gets-any-less-absurd.html>]
- Thompson, Derek (2016): *Why Democrats and Republicans Speak Different Languages. Literally*. *The Atlantic* 07/2016, dostupné on-line: [<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/07/why-democrats-and-republicans-literally-speak-different-languages/492539/>]
- Wodak, Ruth – Boukala, Salomi (2015): *European identities and the revival of nationalism in the European Union. A discourse historical approach*, *Journal of Language and Politics* 14:1 (2015)

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org